

# Vývoj kresby dítěte předškolního věku

Zuzana Bednářová

---

Bakalářská práce  
2024



Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně  
Fakulta humanitních studií

---

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav školní pedagogiky

Akademický rok: 2023/2024

## ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: Zuzana Bednářová  
Osobní číslo: H21945  
Studijní program: B0112P300001 Učitelství pro mateřské školy  
Forma studia: Prezenční  
Téma práce: Vývoj kresby dítěte předškolního věku

### Zásady pro vypracování

Zpracování rešerše a studium odborné literatury týkající se vývoje kresby dítěte předškolního věku.

Vymezení teoretických východisek zaměřených na základní symboliku dětské kresby.

Příprava metodiky empirické části, stanovení cílů výzkumu a výzkumných otázek.

Realizace kvalitativně orientovaného výzkumu prostřednictvím rozhovoru s dětmi předškolního věku a analýzy dětské kresby.

Zpracování, vyhodnocení získaných dat a jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a formulace závěrů výzkumu.

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

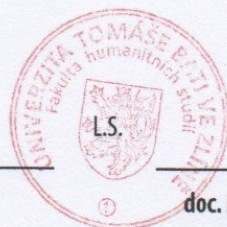
**Seznam doporučené literatury:**

- Bednářová, J., & Šmardová, V. (2022). *Diagnostika dítěte předškolního věku: co by dítě mělo umět ve věku od 3 do 6 let* (2. díl). Edika.
- Davido, R. (2008). *Kresba jako nástroj poznání dítěte* (2. vyd.). Portál.
- Hazuková, H., & Šamšula, P. (2005). *Didaktika výtvarné výchovy I*. Univerzita Karlova.
- Matthews, J., Bruce, T. (Ed.). (2003). *Drawing and painting: children and visual representation* (2nd ed.). SAGE.
- Plevová, I., & Pugnerová, M. (2022). *Dětský výtvarný projev: v pedagogické praxi*. Grada.
- Vágnerová, M. (2017). *Vývoj dětské kresby a její diagnostické využití*. Raabe.

Vedoucí bakalářské práce: **PhDr. Beáta Deutscherová, MBA**  
Ústav školní pedagogiky

Datum zadání bakalářské práce: **11. ledna 2024**

Termín odevzdání bakalářské práce: **26. dubna 2024**



---

**Mgr. Libor Marek, Ph.D.**  
děkan

**doc. PhDr. Mgr. Marcela Janíková, Ph.D.**  
ředitelka ústavu

Ve Zlíně dne 11. ledna 2024

## PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby <sup>1)</sup>;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 <sup>2)</sup>;
- podle § 60 <sup>3)</sup> odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 <sup>3)</sup> odst. 2 a 3 mohu užit své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval(a) samostatně a použitou literaturu jsem citoval(a). V případě publikace výsledků budu uveden(a) jako spoluautor.

Ve Zlíně 23.4.2024

*1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:*

*(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.*

*(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě*

pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výtisky, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpirá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Nemá-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užit či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

## **ABSTRAKT**

Bakalářská práce se zabývá vývojem kresby dítěte předškolního věku a je teoreticko-empirického charakteru. Cílem práce je zjistit vývoj a úroveň kresby dítěte v závislosti na jeho věku. Teoretická část popisuje dětskou kresbu, její význam a faktory, jež ji mohou ovlivnit. Dále se věnuje fázím dětské kresby, jejími znaky a symboly se zaměřením na kresbu postavy a rodiny. V praktické části je použit kvalitativně orientovaný výzkum, který byl realizován prostřednictvím analýzy dvaceti sedmi dětských kreseb a také za pomoci polostrukturovaného rozhovoru s dětmi na konci předškolního vzdělávání. Z výzkumných zjištění vyplývá, že dětské kresby prochází vývojovými fázemi, přičemž každá z nich je doprovázena specifickými symboly a znaky.

Klíčová slova: kresba, vývojové fáze kresby, znaky dětské kresby, kresba lidské postavy, symbolika dětské kresby

## **ABSTRACT**

The bachelor's thesis deals with the development of a preschool child's drawing and is of a theoretical-empirical nature. The aim of the thesis is to determine the development and level of the child's drawing depending on their age. The theoretical part describes children's drawing, its meaning and factors that can influence it. It also focuses on the stages of children's drawing, its signs and symbols, targeted to figure and family. In practical part, qualitatively oriented research is used, which was realized through the analysis of twenty-seven children's drawings and also with the help of a semi-structured interview with children at the end of preschool education. Research findings show that children's drawings go through developmental stages, each of which is accompanied by specific symbols and signs.

Keywords: drawing, development stages of drawing, signs of children's drawing, drawing of human figure, symbolism of children's drawing

*„Naděje umírá poslední“*

Především bych ráda poděkovala své vedoucí práce PhDr. Beátě Deutscherové, MBA za odborné vedení, cenné rady, trpělivost, vstřícnost a ochotu v průběhu zpracování mé bakalářské práce. Velké poděkování patří mé rodině a příteli za neustálou podporu, trpělivost a oporu v průběhu celého studia.

Dále bych chtěla poděkovat svému, již zesnulému dědečkovi, který mi byl oporou i motivací pro dokončení této práce.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské/diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

## OBSAH

<b>ÚVOD.....</b>	<b>10</b>
<b>I TEORETICKÁ ČÁST .....</b>	<b>11</b>
<b>1 VÝVOJ DĚTSKÉ KRESBY.....</b>	<b>12</b>
1.1 DĚTSKÁ KRESBA A JEJÍ VÝZNAM.....	12
1.2 VÝVOJOVÁ STADIA A FÁZE DĚTSKÉ KRESBY .....	13
1.2.1 Stádia vývoje dětské kresby .....	13
1.2.2 Fáze vývoje dětské kresby.....	15
1.3 CHARAKTERISTICKÉ ZNAKY DĚTSKÉ KRESBY .....	21
1.4 ZÁKLADNÍ SYMBOLY V DĚTSKÉ KRESBĚ.....	25
<b>2 FAKTORY OVLIVNUJÍCÍ VÝVOJ A ÚROVEŇ KRESBY.....</b>	<b>27</b>
2.1 HRUBÁ MOTORIKA .....	27
2.2 JEMNÁ MOTORIKA .....	27
2.3 GRAFOMOTORIKA.....	27
2.4 LATERALITA.....	28
2.5 ZRAKOVÉ VNÍMÁNÍ .....	29
2.6 POZORNOST A PAMĚŤ .....	29
2.7 PROSTŘEDÍ .....	29
<b>3 KRESBA POSTAVY .....</b>	<b>30</b>
3.1 VÝVOJ KRESBY POSTAVY .....	30
3.2 KRESBA RODINY.....	34
3.3 VÝVOJ KRESBY RODINY.....	34
<b>II PRAKTICKÁ ČÁST.....</b>	<b>35</b>
<b>4 METODOLOGIE VÝZKUMU.....</b>	<b>36</b>
4.1 METODY VÝZKUMU.....	36
4.2 CHARAKTERISTIKA VÝZKUMNÉHO SOUBORU .....	36
4.3 SBĚR A ZPRACOVÁNÍ DAT .....	37
<b>5 VÝSLEDKY VÝZKUMU A JEJICH INTERPRETACE.....</b>	<b>38</b>
5.1 INTERPRETACE KRESEB DÍTĚ 1.....	38
5.2 INTERPRETACE KRESEB DÍTĚ 2.....	41
5.3 INTERPRETACE KRESEB DÍTĚ 3.....	44
5.4 INTERPRETACE KRESEB DÍTĚ 4.....	47
5.5 INTERPRETACE KRESEB DÍTĚ 5.....	50
5.6 INTERPRETACE KRESEB DÍTĚ 6.....	53



5.7	INTERPRETACE KRESEB DÍTĚ 7.....	56
5.8	INTERPRETACE KRESEB DÍTĚ 8.....	59
5.9	INTERPRETACE KRESEB DÍTĚ 9.....	62
<b>6</b>	<b>SHRNUTÍ VÝSLEDKU VÝZKUMU .....</b>	<b>65</b>
6.1	VYHODNOCENÍ VÝZKUMNÝCH OTÁZEK.....	65
	<b>ZÁVĚR .....</b>	<b>67</b>
	<b>SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....</b>	<b>68</b>
	<b>SEZNAM OBRÁZKŮ .....</b>	<b>70</b>
	<b>SEZNAM PŘÍLOH.....</b>	<b>71</b>

## ÚVOD

Dětská kresba je obecně považována za jeden z nejpřirozenějších a nejčastějších projevů dítěte. Není snad dítě, které by v průběhu svého vývoje nekreslilo. Kresbu u dítěte lidé obvykle vnímají jako nějakou formu hry, aktivity, popřípadě rozvoje. Pro odbornou veřejnost se jedná o užitečný nástroj, jak lépe nahlédnout do dětského světa. Dítě pomocí kresby může vyjádřit mnohem více, svůj názor, zážitek, vztah ke kreslenému předmětu ale také myšlenky a pocity, kterým můžeme skrze kresbu lépe porozumět.

Bakalářská práce je rozdělena na dvě části, a to teoretickou a praktickou. Teoretická část obsahuje celkem tři hlavní kapitoly, které jsou dále rozpracovány. První kapitola se zabývá vývojem dětské kresby. Začátek kapitoly věnuji vymezení pojmu dětská kresba, dále je rozpracován její význam, jednotlivé fáze, znaky a symboly, které dětskou kresbu provázejí. Druhá kapitola je zaměřena na faktory ovlivňující vývoj a úroveň dětské kresby. V práci jsem popsala nejdůležitější z nich, které se nejvíce dotýkají zvoleného tématu práce. Těmi jsou například hrubá, jemná motorika včetně grafomotoriky, dále lateralita, zrakové vnímání, pozornost, paměť a v neposlední řadě také prostředí, kterým je dítě obklopeno. Ve třetí kapitole se věnuji kresbě postavy patřící k nejoblíbenějším námětům dětského výtvarného projevu. I ona má svůj postupný vývoj, který je v rámci podkapitoly podrobněji vysvětlen. Další dvě podkapitoly se zabývají kresbou rodiny a jejím vývojem, neboť tento typ kresby provází také praktickou část bakalářské práce.

Praktická část se věnuje výzkumu zaměřenému na vývoj dětských kreseb a jejich interpretaci. Cílem mého výzkumu je analyzovat vývoj kresby dětí předškolního věku na téma rodina. Na vývoj kreseb se budu zaměřovat u každého dítěte jednotlivě. V kresbách si všímám především toho, jaké znaky a symboly děti v kresbách využívají, jaké vývojové fáze můžeme spatřit ve vybraných kresbách a zda a jaké rozdíly můžeme shledat mezi kresbami dívek a chlapců. Výzkum byl realizován prostřednictvím kvalitativního výzkumu za použití analýzy kreseb a polostrukturovaného rozhovoru s dětmi. Na začátku praktické části je vymezen hlavní výzkumný cíl spolu s výzkumnými otázkami, dále pak metody výzkumu a výzkumný soubor. Závěr praktické části se zaměřuje na interpretaci a analýzu dvaceti sedmi dětských kreseb a vyhodnocení výsledků výzkumu.

## **I. TEORETICKÁ ČÁST**

## 1 VÝVOJ DĚTSKÉ KRESBY

První kapitola se zabývá dětskou kresbou a jejími specifiky. Kresba je přirozenou součástí vývoje dítěte. Je jedním z komunikačních prostředků, kterým dítě spontánně vyjadřuje své pocity, potřeby a myšlenky. Děti začínají kreslit přibližně stejným způsobem a jejich kresby postupně prochází několika vývojovými fázemi či stádii, které jsou níže popsány. V kresbě se setkáváme s jistými výtvarnými znaky, ty jsou specifické tím, že se objevují u každého dítěte a s věkem postupně vymizí. Kresba bývá dále obohacena o symboly, kterým dítě přisuzuje určitý význam.

### 1.1 Dětská kresba a její význam

Jedním z charakteristických znaků dětství souvisejícím s přirozeným vývojem dítěte je i jeho výtvarná tvorba. Jedná se o tvořivou aktivitu odrážející aktuální psychický stav dítěte vázaný na strukturu jeho osobnosti. Kresba je potom výpovědí o tom, co dítě vnímá, cítí, co si myslí a jak to prožívá. Slouží ke komunikaci, vypovídá o výchově a sociálním prostředí, ve kterém dítě vyrůstá. Kresba, tvar a forma jsou projekce zážitku, barva je emočním odrazem tvaru a formy (Šupšáková, 2013; Valachová et al., 2016).

Kreslení má stejný význam jako hra. Tak jako děti zpracovávají své zážitky při hře, stejně tak je zpracovávají prostřednictvím kresby. Kreslení je pro děti činnost příjemná, sloužící k lepšímu poznání reality a jejímu porozumění. Umožňuje nám nahlížet na svět dětskýma očima. Jedná se o způsob sdělení, ve kterém lze spatřovat i postoj autora kresby. Nejde jen o to zachytit objekt, tak jak vypadá, ale také o vyjádření významu, jaký mu dítě přiřkládá. Kresba má expresivní funkci, děti se postupně učí, že kreslením mohou vyjadřovat své pocity, poznatky i fantazie (Valachová et al., 2009; Vágnerová, 2017).

Jak již bylo řečeno, kresbu dítěte lze považovat za jeden z možných komunikačních prostředků, kterým dítě může svému okolí sdělit osobní pocity, potřeby nebo i přání. Jedná se o vhodný komunikační prostředek využívaný obzvláště u dětí, které jsou ostýchavé, uzavřené, mají méně rozvinuté jazykové dovednosti či případně trpí mluvním negativismem. Kreslení se potom jeví jako nejvhodnější a nenásilnou cestou ke kontaktu a komunikaci (Bednářová & Šmardová, 2021). Kreslení může představovat činnost zaměřenou na odreagování nebo může také zastávat funkci terapeutickou, která je cílena na nalezení a řešení nějakého problému (Vágnerová, 2017).

Kresby, podobající se reálným objektům mají podobu schémat, která jsou srozumitelná nejen pro autora kresby, ale i pro okolí. Tím pádem nesou určitá sdělení. V dětské kresbě se neodráží jen to, co dítě o daném objektu ví, ale i jak jej samo vidí. Vizuální představa se postupně přetváří do figurálního grafického schématu. Vývoj kreslířských schopností je postupný, jedná se o osvojování a zdokonalování grafických schémat (Valachová et al., 2009; Vágnerová, 2017). Pokud bychom se zabývali současnými poznatky o vývoji dětské kresby, tak lze říci, že ve výtvarném projevu každého jedince lze sledovat určité znaky, které jsou společné pro všechny. Záleží vždy na daném stádiu vývoje. Srovnáváním kreseb objevíme u jednotlivců ale také řadu odlišností (Stadlerová et al., 2020).

## 1.2 Vývojová stadia a fáze dětské kresby

Tato podkapitola se zaměřuje na jednotlivá stadia a fáze dětské kresby, která jsou v odborné literatuře popsány několika autory. Každý autor tyto fáze popisuje různými způsoby. Přestože se liší dobou trvání a pojmenováním, popis těchto fází je téměř totožný. Pro porovnání uvádíme dělení dle Rosaline Davido a Marie Vágnerové doplněné dalšími autory.

### 1.2.1 Stadia vývoje dětské kresby

#### Období skvrn

První stadium vývoje dětské kresby můžeme označit jako období skvrn, které je důležitým prvním krokem ve vývoji dětské kresby. Týká se dětí do jednoho roku věku. V tomto věku není kresba zcela běžná, pokud by rodiče však poskytly dětem tužky či pastelky, vytvářely by hlavně různé barevné skvrny, jelikož děti v tomto období ještě nemají dostatečnou motoriku a koordinaci ruky a oka, aby mohly kreslit přesné tvary a linie (Davido, 2008).

#### Stadium čmáranic

Období čmáranic se objevuje po prvním roce života dítěte, kdy se čmáranice obvykle objevují v dětské kresbě přibližně do dvou let věku. Během tohoto období si dítě čmárá a experimentuje s tužkou, snaží se vyjádřit své vlastní "já" pomocí čmáranic. Kresba dítěte je zpočátku neobratná, dítě čmárá všemi směry, aniž by nazdvihlo tužku. I když tyto čmáranice

na začátku nemají žádný konkrétní význam, postupem času si dítě začne uvědomovat, že jeho kresby mohou něco vyjadřovat.

Silné čáry, které zabírají mnoho místa na papíře, jsou projevem šťastného a spokojeného dítěte. Naopak nevyrovnané dítě ztrácí brzy zájem o tužku. Způsob, jak dítě drží tužku, může též něco vypovídat o jeho vývoji. Například děti, které jsou duševně opožděné nebo se nesprávně vyvíjejí, mohou mít problémy s úchopem tužky (Davido, 2008).

### **Stadium čarání**

Stadium čarání bezprostředně následuje po období čmáranic. Vyskytuje se okolo druhého roku věku. Někteří autoři nazývají toto období stadiem bezobsahových čmáranic a ohraničují jej věkem až do tří let. Čarání jak vyplývá z názvu, vychází z čar, kdy se dítě pokouší kreslit ale v držení tužky je ještě neobratné (Davido, 2008; Valachová et al., 2016).

První čáranice by se daly považovat za jakousi motorickou hru, jelikož dítě pomocí tužky kreslí po papíře i mimo něj. Zpočátku je pro dítě důležitější pocit, že kreslí, než co je obsahem kreslení. Čarání vzniká kyvadlovým pohybem paže a má tak podobu vyklenutého oblouku. Nejdříve dítě začíná kreslit širokým rozmachem celé paže, kdy pohyb vychází z ramenního kloubu. Často se setkáváme s tím, že dítě čará směrem vodorovně nebo šikmo k sobě (Uždil, 2022). Později zapojuje pohyb loketního i zápěstního kloubu, přičemž dokáže čmárat ve všech směrech. Zde pak dochází k přerušení jednosměrnosti, kmitání a dítě obrazce zamotává. Vznikají také spleti čar, ty se navzájem překrývají a kříží (Bednářová & Šmardová, 2021).

V průběhu kreslení mění dítě svůj prvotní nápad a stane se, že kresbu ani nedokončí. Svůj záměr projeví až na konci kreslení, kdy svou kresbu dle svého okamžitého nápadu či nahodilé podobnosti pojmenuje, jedná se o tzv. náhodný realismus. Se stadiem čarání se objevuje fáze spojená více s vývojem dětského intelektu. Mezi druhým až třetím rokem, můžeme v projevu sledovat jistý záměr, kdy se dítě během kresby snaží napodobovat písmo dospělých uzavřenými smyčky a lépe držet tužku tzv. nezdařený realismus (Davido, 2008; Hazuková & Šamšula, 2005). Ve vývoji kresby se v tomto období kolem třetího roku setkáváme s tvary, jako jsou svislé a vodorovné čáry, nepravidelnými ovály připomínající kruh. Za nejtypičtější znak pro toto období považujeme právě kruhové čáranice. Dítě také začíná používat diagramy, ke kterým řadíme kruh, ovál, čtverec, trojúhelník, jednoduchý tvar, kříž (Bednářová & Šmardová, 2021; Valachová et al., 2016).

### **Stadium „hlavonožců“, univerzálních postav**

Dítě kolem 3. roku začíná kreslení snáze zvládat a dává tak svým kresbám určitý obsah. V tomto věku je běžná kresba „postavy hlavonožce“. Dítě zobrazí kolečkem hlavu a současně i trup, z něj pak dlouhými čarami znázorní nohy a někdy i ruce. Tím jak dítě roste, se vyvíjí i kresba postavy. Postupem času přibývá v kresbě více detailů, do kolečka zakreslí, v podobě tečky či malého kola (např. oči, ústa, pupík apod.). Mezi 5-6 rokem se z hlavonožce postupně stává postava, dítě postavě přikreslí i trup, který znázorní dalším kolečkem. Postavu dítě vždy zobrazuje vždy zepředu, ruce bývají k trupu zakresleny v různé výšce. Až kolem 6 let nakreslí dítě kompletní tělo postavy se všemi končetinami a dalšími detaily. Způsob zobrazení postavy závisí jednak na mentální úrovni dítěte, jeho inteligenci, tak i jak dítě samotné vnímá své vlastní tělo. Do kresby postavy promítá dítě sebe samo i své pocity. V dětských kresbách se v tomto období můžeme také setkat se třemi výraznými znaky a těmi jsou transparentnost, sklápění a smíšený profil (Davido, 2008).

### **Vizuální realismus**

Dítě do 7 let věku kreslilo především, co zná. Mezi 7. – 12. rokem, začíná vnímat svět objektivněji a snaží se zobrazit to, co vidí. Jestliže by dítě kreslilo dům, nakreslilo by jej z vnějšku a z vnitřku domu by zobrazil jen to, co lze sledovat okny. V tomto stadiu se objevuje zobrazení profilu, které pozorujeme jako důležitý skok ve vývoji. Posledním stadiem, které přetrvává do 12 let, se nazývá „zobrazení v prostoru“, kresby dětí jsou již více propracovanější (Davido, 2008; Matthews, 2003).

#### **1.2.2 Fáze vývoje dětské kresby**

##### **Presymbolická fáze**

Jedná se o tzv. předkreslířské období a je spojeno s druhým rokem života dítěte. V této fázi ještě neslouží čmárání dítěte k zobrazení nějakých konkrétních objektů. S různými objekty spíše experimentuje. Tato aktivita, spojená s rytmickými pohyby paže, je pro batolecí věk přitažlivá a uspokojuje sama o sobě a konečný výsledek dítě zatím tolik nezajímá. Dítě prostě čmárá a svým výtvořem se dále nezabývá. Zatím totiž ještě neví, že by jeho výtvor mohl zobrazovat něco konkrétního. Dítě však může svým čmáráním vyjadřovat i své pocity, kdy oblé či ostře črtané čmáranice lze chápat jako vyjádření emoce. Toto lze pozorovat u dětí starších 18 měsíců. Mimo jiné může čmárání dítěti pomoci s odbouráváním

určitého vnitřního napětí. Čmárání je i vyjádřením potřeby komunikace s jinými, většinou blízkými, lidmi (Vágnerová, 2017, 2022).

Dle Matthews (1999) rozeznáváme tři stadia kreslení. První z nich se vyznačuje horizontálně i vertikálně směřovanými čarami, někdy též tečkami. Druhé stadium naopak kruhovými liniemi a smyčkami. Výsledkem třetího stadia čmárání jsou i uzavřené tvary (rozdílného významu), kde je rozlišeno, co je na vnější straně a co je uvnitř. Počátky čmárání jsou také motivovány napodobováním činnosti dospělých (kreslení, řeč, gesta), mohou být doprovázeny i vokalizací. Lze říci, že pro rozvoj kresby má čmárání význam jako broukání a žvatlání při rozvoji řeči.

Ve druhé polovině batolecího věku (mezi 2. a 3. rokem) se začínají objevovat v dětských čmáranicích první náznaky i kruhových tvarů. Dítě se učí produkovat různé čáry i tvary a tyto navzájem spojovat. Jakmile dítě začne rozlišovat závislost směru čar na určitém pohybu, tento pak opakuje a je schopno přidat něco nového. Od původních teček a různě směřovaných čar se tak dítě postupně odpoutává a jistěji směřuje ke kruhovému tvaru (Matthews, 2003; Vágnerová, 2017).

Jak již bylo řečeno, dítě v batolecím věku je schopno vyjádřit čmáráním své pocity a grafický projev, jako forma určitého sdělení, je patrná už v počátečním stadiu. Velmi jednoduché čmárání může tedy něco vyjadřovat. U dvouletého dítěte může kombinace horizontálních a vertikálních čar zobrazovat např. letadlo, i když je původně nemělo v úmyslu nakreslit. Později, kolem třetího roku věku, děti opouštějí čmárání a soustředí se více na zachycení podoby, ve prospěch účinnějšího vyjádření, které odpovídá potřebám dětí v tomto věku.

Jakmile se čmárání postupně mění na úroveň již rozlišitelných tvarů, dítě v nich spatřuje něco konkrétního, přičítá svým čmáranicím nějaký význam a podle toho je i pojmenovává. Podobnost něčemu tak podporuje větší motivaci dětí k další činnosti a experimentování. Základem kreslení se postupně stávají nepravidelné ovály a smyčky, které nakonec vedou k zobrazení kruhu. Ten je potom výchozím zobrazením pro různé objekty. Dokonce i pro ty, které mají původně tvar obdélníku nebo čtverce, například při kreslení domu. Na konci třetího roku života je dítě už schopné nakreslit obrázek, která něco představuje a jeho podobu mohou rozpoznat i jiné lidé. Tím může být zobrazení hlavonožce, které je kombinací kruhu a k němu připojených čar. Dochází tedy k posunu od bezcílného čmárání na úroveň zobrazení, které už skutečně něco představuje (Vágnerová, 2017).



### Přechod na symbolickou úroveň

Při své činnosti si dítě začne postupně uvědomovat, že se jeho kresba - čmáranice něčemu podobá nebo je na to někým jiným upozorněno. Většinou se jedná o dospělého, který rozpozná, co dítě zobrazuje. Schopnost vidět ve své čmáranici konkrétní objekt vychází z jeho podobnosti s něčím reálným. Někdy se však dětský výtvar nemusí danému objektu příliš podobat, zahrnuje ale nějaký detail, který je pro daný objekt typický.

Když si dítě začne uvědomovat podobnost svého výtvaru s něčím reálným, dochází k přechodu na symbolickou úroveň, tj. ke kognitivnímu zpracování. Děti již vědí o možnosti zobrazení objektů z leporel a umí je i pojmenovat. Uvědomění symbolického významu kresby přichází často od rodičů, kteří se ptají, co dítě nakreslilo (co to je?). Když dítě zjistí, že se jeho kresba něčemu podobá, bývá to motivací k další jeho činnosti. Interpretace obrázku se ale může často měnit, kdy pro dítě jednou čmáranice zobrazuje sluníčko, jindy zase maminku nebo auto. Velmi významnou je následná komunikace matky s dítětem o tom, co nakreslilo. Sociální interakce má tak velký význam jednak pro rozvoj kresby, ale je i důležitá pro rozvoj řeči dítěte. Při rozpoznání a pojmenování konkrétního objektu reagují děti jen na své aktuální kreslířské aktivity. Ve svých dřívějších čmáranicích, nebo v tom, co nakreslil někdo jiný, žádné konkrétní zobrazení nenacházejí. Sklon k označení vlastní kresby souvisí s grafomotorickou aktivitou a s jejím mentálním zpracováním.

Jak již bylo dříve zmíněno, stává se kruh základem k zobrazování různých předmětů. Pro malé děti mohou mít grafické symboly i více významů (sluníčko, míč, lidská hlava atp.). Nedokonalost a zjednodušení kresby souvisí s rozvojem symbolického uvažování i s nezralou senzomotorikou. Když následně dojde k rozvoji myšlení a grafomotoriky na určitou úroveň, dochází ke zlepšení zobrazení a v kresbách se začínají objevovat důležité detaily. Dítě (pokud umí nakreslit obdélník a čtverec) pak začíná používat kruh jen k zachycení podoby stejných nebo podobných tvarů, což je jeden z projevů diferenciac kresby (Hazuková & Šamšula, 2005; Vágnerová, 2017, 2022).

Ve svých třech letech se dítě snaží, čím dál častěji, nakreslit konkrétní věc. Ne vždy se mu to však podaří. Nedokáže ještě vždy koordinovat žádoucí pohyb ruky, současně také po delší dobu soustředěně pracovat. Kresba už bývá ale dost výstižná, aby se dalo usoudit, co má zobrazovat. Na konci třetího roku svého života děti své kresby nejenom pojmenovávají, ale jsou schopné i komentovat vlastní proces kreslení. Své výtvary obvykle označují na základě typických znaků pro daný objekt (auto má kola, sluníčko paprsky atp.).

Kreslířská aktivita je už chápána jako prostředek k zobrazení něčeho. Grafomotorická aktivita je uvědomělá a zahrnuje dvojí význam: jde činnost i její výsledek.

U 3-4letých dětí se objevují již jasné tvary a jednoznačné směřování čar. Čmárání bývá používáno jen k zobrazení struktury nebo povrchu (např. při kreslení vlasů). K zobrazování očí slouží tečky, později menší kruhy. Nohy jsou kresleny jako čáry, později jako trubice. Kresby těchto dětí jsou složeny ze základních grafických jednotek (kruhové a oválné tvary, tečky, obdélníky a čtverce atp.). Zobrazování něčeho se postupně stává zafixovaným procesem. Děti zatím zcela nezvládají správné prostorové uspořádání (orientaci v ploše).

K rozvoji kreslířských dovedností dochází v rámci společné aktivity dítěte a dospělého. Děti mají snahu kopírovat kresby dospělých, popř. i jiných zkušenějších kreslířů. Bývají to většinou rodiče, kteří ukazují dítěti jak se co kreslí a to se snaží činnost napodobit. Původní aktivita rodičů postupně přechází do pozadí a je nahrazována samostatnou a cílenou činností dítěte (Vágnerová, 2017).

### **Fáze symbolické kresby**

V této fázi se stává kresba symbolem, který už zobrazuje konkrétní objekt, i když ještě nemusí znázorňovat všechny jeho znaky. Závisí to na vývojové úrovni každého dítěte. Pod vlivem vlastních zkušeností s kreslením si děti osvojují základní schémata zobrazovaných objektů a tyto pak po určité době používají. Obzvláště, když zjistí, že takový způsob zobrazení je dospělými akceptován. Mnoho výzkumů se zabývá vývojem kresby lidských postav, méně pak kresbám zvířat. Ukazuje se, že 3-4leté děti používají základní schémata pro hlavu a končetiny, tj. hlavonožce, i k zobrazování zvířat. Rozlišovat je začínají až později, většinou jen v detailech (ocásek, uši atp.). Děti 4-5leté už zobrazují zvířata z profilu, podle horizontální osy. Lidskou postavu pak podle osy vertikální. Nesymetrický tvar zvířecího těla bývá mnohdy pro dítě obtížné zachytit a tak ke zvířecímu tělu připojují hlavu ve vertikální ose, jako když kreslí lidskou postavu. Nejprve děti kreslí různá zvířata stejným způsobem, až později začínají rozlišovat detaily, včetně prostorové orientace hlavy a těla (Vágnerová, 2017).

Děti předškolního věku mají tendenci neměnit navyklý postup a způsob zobrazování určitých objektů. Pokud jsou k tomu vyzvány, maximálně k téže kresbě přidají jen nové detaily. Jde o to, že jimi zobrazená podoba objektu je pro ně uspokojující a hlavně graficky zvládnutelná. Tím, že je podoba objektů dostatečně zafixovaná, nemusí dítě příliš přemýšlet, jak bude postupovat. Takové zobrazení obsahuje charakteristiky důležité pro vymezení

určité třídy (např. dům má střechu a komín, dveře; pán má hlavu, tělo, ruce a nohy atp.), což odpovídá příslušnému operativnímu schématu. Pokud by bylo dítě vyzváno k provedení určitých změn v kresbě, učinilo by je pravděpodobně až na konci. Toto lze označit jako tzv. grafický konzervatismus a jde o tendenci používat po nějakou dobu stejná kreslířská schémata, vylepšená pouze o další detaily. Je tedy zřejmé, že děti vědí o znázorňovaném objektu daleko více, ale v jejich kresbě se to neprojeví. Vědí už, že lidé mají na rukách prsty a na nohách chodidla, psi mají ocas a uši, ale nezobrazí je. V některých fázích vývoje kresby, jako je třeba období hlavonožce, jsou děti schopné reagovat na podněty snáže a ustálená kreslířská schémata měnit.

Změna schématu však vyžaduje určitý čas. Důležitou roli hraje i přesná formulace zadání a prostředí, ve kterém dítě kreslí. Aby mohly děti požadovanou změnu provést, musí též udržet v mysli, co mají změnit a také být schopny svůj úmysl provést graficky. Musí být také přesvědčeny, že provedení změny má nějaký smysl. Jinak jim provedení jakékoliv změny bude připadat zbytečné. 4-5leté děti ale mají už svůj kreslířský styl, který si po určitou dobu udržují (Vágnerová, 2017, 2022).

Děti předškolního věku se již snaží, aby se jejich kresby podobaly objektům, které mají znázorňovat, což Willats (2005) nazývá „účinnou reprezentací“. Jedná se o takový způsob znázornění, při kterém pozorovatel v kresbě znázorňovaný objekt rozpoznává. Znaky kresleného objektu už mají stabilní význam a nemění se podle toho, jak dítě zrovna napadne.

V kresbě dětí dochází k prolínání fantazie a reality, což je dáno uvažováním dětí v daném věku. Pohled na realitu je ovlivněn tím, co děti považují při zobrazování konkrétního objektu na něm za důležité. Do kresby dětí se promítá i to, jak nahlížejí samy na sebe, na další živé bytosti či neživé objekty. Kresbou dítě může vyjadřovat své pocity, co si myslí a prožívá, a to v případech, kdy má ještě verbálně omezené schopnosti. Kresba je pojímána jako vyjádření osobního názoru dítěte, které zobrazuje to, co právě jemu připadá na daném objektu či situaci důležité. Tato fáze vývoje dětské kresby označována jako období intelektuálního realismu. Kresby jsou charakteristické neobvyklými kombinacemi a menším ohledem na realitu, jako např. průhledné kresby vnitřku domu nebo obsahu lidského těla, které není (za normálních okolností) vidět. Může se také jednat o kresbu postavy, na které je oděv dokreslen až dodatečně. Transparentnost je v tomto případě důsledkem plánu postupu, který zahrnuje jednotlivé akce. Překrývání linií má vyjadřovat, že pán nosí šaty. Postupně děti začnou respektovat pravidlo nekreslit věci, které nejsou vidět. Postupně

se v kresbách začne objevovat překrytí jednoho objektu druhým, např. slunce zčásti zakryté mrakem.

Jsou také patrné rozdíly mezi kresbami zhotovenými dívkami nebo chlapci. Chlapci spíše upřednostňují zobrazování neživých věcí před zobrazováním lidí. Jedná se např. o auta nebo letadla. Když už kreslí postavu, většinou se jedná o postavu fiktivní. Chlapci také rádi kreslí akční scény a fantazijní témata. Děvčata nejčastěji kreslí lidi, rostliny a zvířata. Volí také více barevné provedení, kdy na rozdíl od chlapců, preferují jasné a teplé odstíny (Vágnerová, 2017).

### **Přechod k vizuálnímu realismu**

Při vývoji dětské kresby postupně dochází k postupnému zvládnutí různých způsobů zobrazování zachycujících rozdílný pohled na realitu. Kresba obsahuje nejen podobu zobrazovaného objektu, ale i názor autora a stává se čím dál výstižnější reprezentací. Jedná se o tzv. vizuální realismus, kdy je zachycena nejen podoba objektu, ale i jeho umístění v prostoru (Hazuková & Šamšula, 2005; Willats, 2005).

Proměna dětské kresby v rámci vizuálního realismu v sobě zahrnuje už i lepší propracování detailů a propojení jednotlivých částí do celku. Dochází tím k nárůstu komplexnosti kresby, která je i lépe zpracovaná. To se projevuje v reálnějším rozvržení kresby a také zakrytím některých částí (např. šatstvem neprosvítají obrysy těla, při kresbě domu nejsou vidět všechny jeho stěny, klobouk sedí na hlavě, a ne na jejím vrcholu atp.). Přechod od intelektuálního realismu k vizuálnímu zahrnuje změny v plošném uspořádání kresby, je vývojově podmíněn a souvisí s rozvojem myšlení (jedná se o nástup logického uvažování a postupné ubývání dětského egocentrismu).

Snaha vytvořit realistický obrázek vyplývá z pochopení, jak daný objekt vypadá a jaký je požadavek na jeho zobrazení. Postupná proměna zobrazování se při vývoji kresby odráží v rozdílném přístupu k realitě. U dětí ve věku 5 let jsou patrné aspekty intelektuálního i vizuálního realismu. V kresbách dětí ve věku 6-7 let postupně převládá vizuální realismus (Hazuková & Šamšula, 2005; Vágnerová, 2017). U těchto dětí dochází k posunu od obecného zobrazování ke konkrétnímu, včetně zobrazení specifických znaků. Toto lze pozorovat při kresbě lidské postavy, kdy už se postava podobá konkrétnímu jedinci a není jen obecným schématem lidské postavy, například otec má znázorněné vousy, dědeček vousy nemá, ale drží hůl (Cognet, 2013). S nárůstem věku dětí jsou kresby čím dál více přesnější a realističtější. Kreslířské schopnosti se ale u všech dětí nerozvíjí stejně rychle.

Z různých důvodů u některých dětí stále může přetrvávat tendence obecného schématického zobrazování (Vágnerová, 2017).

### **Fáze druhotné schematizace**

Zhruba po 10. roce věku dítěte může docházet k sekundární systematizaci. Děti mají tendenci kresbu stylizovat různými způsoby a zjednodušovat ji. Toto se děje i v oblastech, které dítě zná a umí nakreslit, ale už se tolik neřídí reálnou podobou zobrazovaného objektu. Fázi druhotné systematizace lze také označit jako postrealistickou. To je dáno tím, že realistické zobrazování přestává starší děti uspokojovat. Může to být ale způsobeno i neschopností nakreslit objekt lépe, což vede k zjednodušení figury a redukci detailů. Výtvary ztrácejí spontánnost, kresba bývá odbývána a je z ní zřejmé, že děti přestávají být motivovány. Někdy je důvodem potřeba kreslit věci jinak, než dříve. V této době již nelze kresbu používat k orientačnímu odhadu rozumové úrovně dítěte. V tomto věku se ale stále v kresbě mohou objevovat osobnostní vlastnosti či emocionální ladění (Vágnerová, 2017).

## **1.3 Charakteristické znaky dětské kresby**

### **Transparentnost**

Je často přezdívána/označována jako „rentgenové vidění“. Jde o průhledné kresby, přičemž dítě zobrazují předměty, které ve skutečnosti nelze vidět „zobrazení vnitřního objemu“ např. dům bez čelní stěny, v němž jsou vidět lidé a nábytek, viditelné chodidlo uvnitř boty, miminko v bříšku maminky apod. Tento znak je dětmi zakreslován, jelikož kreslí dle své představy ne podle skutečnosti. S tímto znakem se výhradně setkáváme v předškolním věku, může u dětí však přetrvávat až do devíti let (Plevová & Pugnerová, 2022; Davido, 2008).

### **Personifikace**

Jde o polidšťování neživých předmětů či o přidělování zvířatům lidské vlastnosti. Dítě v kresbách vychází z naučené kresby člověka a ostatní kresby tedy vycházejí z téhož naučeného grafického typu. V kresbách dětí tak můžeme vidět obrázky zvířat nebo věci s lidskou tváří např. slunce s obličejovými prvky, usmívající se květina, kočka ve vzpřímeném postoji (Plevová & Pugnerová, 2022).

## **Sklápění**

Tento znak můžeme zaznamenat u dětí ve věku kolem 5 až 7 let. Dítě ještě obvykle nerozlišuje pojmy horizontální a vertikální, nemá plné pochopení pro perspektivu, a proto v kresbách chybí. Z pohledu dítěte není až tak důležité aby jeho kresba odpovídala realitě. Jde tedy o překlápění objektů z vertikální do horizontální roviny. Roviny tak neodpovídají skutečnosti a nakreslené objekty bývají disproporční (Davido, 2008; Plevová & Pugnerová, 2022).

## **R – princip**

Známý také jako pravoúhlost. Tento princip se zaměřuje na využívání pravých úhlů v kresbě. Potřebou dítěte je zřetelně od sebe rozlišit jeden směr od druhého, kdy spojením vodorovných a svislých čar tak vytvářejí pravé úhly. Příkladem je komín nakreslený kolmo ke střeše nebo strom umístěný kolmo k boku kopce (Plevová & Pugnerová, 2022).

## **Smišený profil**

Zobrazení pohledů z více stran - zřepředu, ze strany neboli také „vícepohlednost“. Např. Hlava zakreslená z profilu se dvěma očima, ve skutečnosti přitom vidíme jen jedno; tělo vyobrazené z profilu, ale s obráceným obličejem směrem k divákovi (Davido, 2008; Vágnerová, 2017; Uždil, 2002).

## **Rytmus, symetrie, opakování**

Dítě si vytvoří kreslířské schéma z určitých prvků, které si samo vymyslí a často tyto motivy zakreslené v určitém seskupení ve svých kresbách opakuje. Tím zaplní plochu a obrázky pak působí harmonický dojmem. Může se také jednat o opakování barev nebo symbolů (Plevová & Pugnerová, 2022).

## **Zdůraznění a vypouštění, nepoměrnost v proporcích**

Dítě ve svých kresbách zobrazuje jen to, co jej konkrétně zajímá a co se mu líbí. Zvětšuje objekty a zdůrazňuje jejich proporce, ty však neodpovídají skutečnosti. Lidi nebo zajímavé věci, které dítě kreslí rádo, zakresluje větší, aby jim dodalo nadřazenost a důležitost významu. Např. člověk je nakreslený ve stejné výšce jako dům vedle něj (Plevová & Pugnerová, 2022).

### **Zobrazování předmětů důsledně vedle sebe**

Zakreslování objektů na základní čáru těsně vedle sebe nebo po celé ploše papíru, aniž by se navzájem překrývaly (Hazuková, 2022; Valachová et al., 2016).

### **Zachycení významnosti velikosti**

Dítě ve svých kresbách zakresluje významnou osobou nepoměrně velkou ve srovnání s ostatními bez ohledu na pravdivost skutečnosti. Velmi často dítě za nejdůležitější a tedy i největší znázorněnou osobu nakreslí sebe samo, což je ukázka dětského egocentrismu (Hazuková, 2022).

### **Grafický automatismus**

Tendence opakovat jednoduché již osvojené tvary v kresbě např. čárky namísto vlasů nebo trávy, knoflíky na kabátě. Jedná se také o naučený tvar, který je po nějakou dobu pro dítě oblíbeným motivem a může s ním zdobit celou plochu papíru, nebo jej znázorňuje do každé kresby např. symboly srdcí nakreslené po celé ploše papíru (Plevová & Pugnerová, 2022, Uždil, 2002).

### **Grafoidismus**

Kresba je nakloněna ve směru budoucího písma, dále s ním také souvisí zaoblování pravých a ostrých úhlů (Plevová & Pugnerová, 2022).

### **Obrácená perspektiva**

Objekty nakreslené blíže spodní části papíru jsou velikostně menší, než ty nakresleného v jeho středu. Dítě kreslí objekty, dle svého osobního význam (Uždil, 2022). „Není nejmenší to, co je nejdále, ale to, co je dítěti nejbližší“ (Valachová et al., 2016, s. 10).

### **Kresebný shluk**

Dítě se na ploše snaží nakreslit, co nejvíce prvků, aniž by měly logickou souvislost. Nerespektuje ani polohu předmětu v kresbě. Např. postavy mohou být zakreslené i vzhůru nohama (Valachová et al., 2016).

### **Vytváření grafických typů**

Dítě si vytvoří vlastní způsob zobrazování věci a lidí. Schéma opakuje a vrací se k němu. Vytvoření nového grafického typu vzniká až na základě vnitřních potřeb dítěte (Valachová et al., 2016).

### **Výtvarné vyprávění (simultaneita)**

Dítě vytváří výtvarný příběh, kdy do jedné kresby zobrazuje několik významných situací děje (někdy však jen postavy nebo věci, který tyto dějové situace symbolizují). Scény se mohou odehrávat v různých časech nebo na různých místech, jsou rozmístěny na ploše papíru nahodile, a proto k jejich plnému pochopení často potřebujeme komentář dítěte (Uždil, 2002).

### **Zobrazení na základní čáru**

Spočívá v nakreslení jedné hlavní čáry, na kterou jsou umístěny objekty. Tato čára slouží jako "země", která může nahrazena i dolním okrajem papíru (Uždil, 2002).

### **Intelektuální horizont**

Plocha papíru je dítětem rozdělena na pás země a nebe. Mezi těmito pásy se odehrává děj, objekty mohou být zobrazeny jak na zemi, tak i ve vzduchu (Hazuková, 2022; Uždil, 2022).

### **Nepravý ornament**

Snaha o zaplnění či přezdobení plochy např. tašky na střeše, okvětní lístky, kdy přezdobení může zakrývat znázornění složitějšího tvaru, který dítě není schopno ještě zcela zobrazit (Uždil, 2002; Valachová et al., 2016).

### **Kolorit**

Jinak také barevná nadsázka, jde o charakteristické používání barev v dětské tvorbě. Dítě má potřebu rozlišit jednu barvu od druhé, obvykle nemá zájem využívat složité odstíny a raději se zaměřuje na základní barvy, jasné a syté tóny. Dítě používá barvu nejen k vyplnění určitého objektu, ale také barvou ohraničuje jeho tvar (kontury), to následně vede k tomu, že reálná barevnost věci je přenesena do nové polohy (Uždil, 2002).



## 1.4 Základní symboly v dětské kresbě

### Dům

Řadí se mezi nejoblíbenější dětská témata. Děti kreslí především běžné, obyčejné domy s trojúhelníkovým štítem. Je vybaven vlastnostmi souvisejícími s jeho užíváním, tedy bydlením. Má zakreslená okna, dveře s klikou a na střeše komín, ze kterého jde dým. Často je dům zobrazen bez přední stěny a vidíme, co se nachází nebo děje uvnitř domu. Mnohoposchodové domy děti kreslí zřídka, je však třeba zmínit, že grafický typ domu se vyvíjí dle toho, v jakém okolí dítě žije. U kresby přihlížíme jednak k domu samotnému a jeho detailům (výzdoba, okna, dveře atd.) tak i k okolí (cesta, zahrada, stromy, ploty) (Davido, 2008; Uždil, 2002).

### Strom

Strom je považován za symbol člověka. Stejně jako lidská postava prochází i strom v kresbě vývojem dle věku dítěte. Dítě během svého vývoje kreslí různé stromy, postupně se vyvíjejí v dokonalejší tvar. První kresby stromu se podobají čmáranicím, dítě kreslí svislou linku (kmen) s vodorovnými krátkými čárkami, zakreslenými nejčastěji v pravém úhlu (větve). Stromy potom nabývají lepšího vzhledu, jako je tomu u postavy „hlavonožce“. Na větve či přímo na kmen postupně zakresluje ovály, představující listí nebo jehličí, to ovšem dítě ještě nerozlišuje. Dále se kmen ve spodní části rozšiřuje, od země může být oddělen čarou. Od kmene v kosém úhlu vystupují větve a jsou doplněny o další větvení, nejčastěji opět v pravém úhlu. Následně dítě začne kreslit jehličnatý či listnatý strom. Jehličnatý strom ožívá v dětských představách především skrze symboliku Vánoc. Listnatý strom je často zakreslený jako ovocný strom s plody, úzkými nápadnými větvemi a listy, které se snaží zakreslit podrobně nebo jen jako koule s náznakem koruny (Davido, 2008; Uždil 2002).

### Slunce

Symbolizuje teplo a světlo, které hraje v našem životě nezastupitelnou roli. V dětských kresbách je častým symbolem. Vzniká z uzavřeného oválu, ze kterého vystupují přímé čáry (paprsky). Tato forma zobrazení není pro děti příliš složitá. Nejčastěji bývá zakresleno celé ve středu nebo blíže k rohu. Někdy je zakreslené přímo v rohu a můžeme tak vidět jen jeho část. Slunce v dětské kresbě zastupuje určení času, kdy děti dokáží již rozlišit den a noc. Zároveň tím označují i oblohu, pokud ji jinak nevyznačí (Uždil, 2022).

## Zvířata

Zvířata jsou dětem velmi blízká, a proto je často zobrazují i ve svých kresbách. Někdy je zobrazují raději než lidi. Ze začátku se kresba zvířat příliš neliší od kresby lidí, jelikož se postava zvířete vyvíjí z postavy člověka. Zvířata bývají zakreslena nejčastěji z profilu. Hlavu kreslí s lidskou tváří, která je otočena směrem k nám. Od lidské postavy je odlišíme především díky tělu, které je zakresleno v horizontální poloze a atributům, jako jsou rohy, ocas atp. Zakreslení domácích zvířat v dětské kresbě může poukazovat na dobrou přizpůsobivost dítěte vůči okolí. Námět psa a kočky se často vyskytuje u menších dětí, které se rády mazlí (Uždil, 2022).

## Dopravní prostředky

K oblíbeným dopravním prostředkům v dětské kresbě patří zejména auto, vlak nebo loď. Jejich zakreslení vychází z dětského zájmu o pohyb. Dítě vnímá dopravní prostředky jako zařízení, které nás mohou přepravit z jednoho místa na druhé. Stejně tak tomu bylo i u kreslení nohou při kresbě postavy. I přesto, že dítě nějakým dopravním prostředkem jezdí docela často, dokáže ho zakreslit jen jako pouhé schéma. Setkáváme se však i s vnějším a vnitřním vyobrazením objektu (např. cestující a řidič sedí na sedadlech v autobusu). Kreslení dalších dopravních prostředků, jako jsou autobus, letadlo nebo traktor, vychází ze specifického zájmu dítěte. Pokud má dítě v některém z dopravních prostředků opravdovou zálibu, může jej zakreslit s větší přesností a mnohými detaily (Uždil, 2022).

## 2 FAKTORY OVLIVNUJÍCÍ VÝVOJ A ÚROVEŇ KRESBY

Druhá kapitola se zabývá jednotlivými faktory, které ovlivňují vývoj a také úroveň dětské kresby. V dostupné literatuře je popsáno více faktorů. Níže jsou uvedeny především ty, které mají na kresbu největší vliv.

### 2.1 Hrubá motorika

Postupný vývoj pohybových schopností se vyznačuje propojeností hrubé a jemné motoriky. Má-li dítě zvládat složitější grafomotorické úkony, např. psaní, musíme u něj nejprve rozvíjet hrubou motoriku, tzn. ovládání velkých pohybů a jejich koordinaci. Pro rozvoj grafomotoriky je nutné i vnímání vlastního těla, jeho polohy, vnímání a regulace vycházejících ze svalů či kloubů. Hrubou motoriku u dětí rozvíjíme při chůzi, běhu, skákání, přeskakování, házení a chytání míče apod. Těmto činnostem je potřeba věnovat dostatek pozornosti a času, aby se tento druh motoriky úspěšně rozvíjel a postupoval žádoucím způsobem.

To vše při rozvoji rovnováhy uplatňované při těchto aktivitách. Může se jednat o nácvik různých postojů, skákání po jedné noze, chůze po provaze či po méně nerovném terénu (Bednářová & Šmardová, 2022; Doležalová, 2016).

### 2.2 Jemná motorika

Jemná motorika zahrnuje schopnost dítěte manipulovat s drobnými předměty. Je tedy u něj nutné procvičovat zručnost ruky i prstů. Jedná se o činnosti rozvíjejícími přesnost, obratnost i hmatové vnímání jako jsou manipulační hry, tvořivé a rukodílné činnosti. Hmatové vjemy a jejich rozvoj jsou pro dítě velmi důležité pro poznávání okolního světa, rozvoj emocí a komunikace. Do oblasti jemného rozvoje motoriky patří také nácvik správného úchopu a držení tužky při kreslení a následně i psaní. K tomu aby dítě bylo schopné kreslit a později i psát je důležitá koordinace ruky i oka (Bednářová & Šmardová, 2021, 2022; Doležalová, 2016).

### 2.3 Grafomotorika

Grafomotorikou lze označovat část jemné motoriky ovlivňující grafický projev při kreslení a následném psaní. Její vývoj je posloupný a souvisí s propojením hrubé a jemné motoriky. Nejedná se však pouze o akt motorický, ale velmi důležité jsou i psychické funkce jako zrakové vnímání, vizuomotorika, prostorové vidění a vnímání, a také paměť. Jedná

se tedy o soubor psychomotorických a senzomotorických činností, které vykonává jedinec při psaní a kreslení (Bednářová, 2022; Doležalová, 2016; Průcha et al., 2013).

Pokud se zaměříme na vývoj grafomotoriky, zejména u kresby, bude nás zajímat, jestli dítě kreslí se zájmem přiměřeným jeho věku a co je obsahem kresby. Také se zaměřujeme na formální hledisko, jako je způsob vedení čáry a její plynulost, jistota, přesnost a návaznost apod. U spontánní kresby nemusí být její obsah vždy v jednotě s provedením (Bednářová, 2015).

Při kreslení a psaní vycházejí základní pohyby z hrubé motoriky, konkrétně z pohybu velkých kloubů. Správně vedený pohyb po papíře by měl vycházet z ramene, následně přes pohyb loktu až k zápěstí a jednotlivým prstům. To je důvodem, proč malé děti rády kreslí na zeď, zem nebo tabuli, tato plocha jim totiž umožňuje rozmach celé paže. Jestliže se dítěti kreslení nedaří, je třeba se zaměřit nejdříve na hrubou motoriku. Z té vychází rozvoj jemné motoriky a z ní následně rozvoj grafomotoriky (Stadlerová et al., 2020; Valachová et al., 2016).

Dítě nejdříve využívá při držení tužky a jiných výtvarných nástrojů dlaňový úchop. Mezi třetím a čtvrtým rokem by měl být již navozen tzv. špetkový úchop. Při něm tužka leží na posledním článku prostředníku a seshora ji přidržuje bříško palce a ukazováku. Špetkový úchop se u některých dětí objevuje dříve a u některých později. Závisí to na tom, jak často dítě kreslí (Stadlerová et al., 2020; Bednářová, 2015).

Jakmile se u dítěte začne zdokonalovat koordinace oka a ruky využívá více zápěstí. Zpočátku dítě zobrazuje čáry navazující na kruhy či motanice. Postupem s rozvojem dovedností zakresluje dítě prvky složitější a náročnější. Uvolněnost ruky a plynulost pohybu je důležitá pro to, aby nedocházelo k nadměrnému tlaku, který může způsobovat příliš vytačenou čáru. Naopak při nedostatečném tlaku vzniká čára kostrbatá a přerušovaná. Při vývoji grafomotorických dovedností bývá zpočátku nesprávný tlak na podložku běžný. V průběhu předškolního věku by mělo docházet k postupnému a většímu uvolnění ruky (Bednářová, 2015).

## 2.4 Lateralita

Předtím než začne dítě intenzivněji kreslit, je důležité identifikovat jeho lateralitu. Jedná se o pozvolný proces, kdy se u dítěte nejprve střídají období symetrického a asymetrického užívání rukou (Bednářová & Šmardová, 2021). Později, kolem 4 let, se lateralita vyhraňuje a začíná se projevovat dominance hemisféry a dítě je buď pravák, nebo levák. Při ustálení

preferenze jedné z končetin se při vývoji kresby dostavuje pokrok, dítěti se více daří, vzrůstá motivace a zájem o kreslení (Bednářová & Šmardová, 2015; Doležalová, 2016).

## 2.5 Zrakové vnímání

Při kreslení a následném nácvičku psaní je velmi důležité zrakové vnímání a jeho kvalita. Jedná se o schopnost dítěte rozložit celek na více částí, nebo naopak z několika částí složit celek. Jde také o schopnost vnímat různé detaily, odlišnosti či shody a zapamatovat si, co dítě vnímalo – vidělo. Zrakové vnímání tedy zahrnuje zrakovou analýzu, syntézu, diferenciaci a paměť. Zraková paměť umožňuje dítěti lépe poznávat a zapamatovat si objekty, které následně promítne do kresby (Bednářová & Šmardová, 2021, 2015).

## 2.6 Pozornost a paměť

Mezi vnitřní podmínky ovlivňující vývoj kresby patří vnímání a paměť. Dostatečná pozornost je předpokladem pro kvalitní vnímání a následné uložení do paměti. Takto získané vjemy lze v paměti znovu oživit, aniž bychom daný objekt znovu viděli. Jedná se o vyvolání představy a možnosti zobrazit objekt znovu, případně i po svém. Zde se jedná o fantazijní představu (Bednářová & Šmardová, 2021, 2015).

## 2.7 Prostředí

Velmi důležitým faktorem je i prostředí, které nám může ovlivnit výše uvedené faktory. Jedná se o prostředí, ve kterém dítě žije. Zda je toto prostředí bohaté na vjemy, zda má dítě možnost kreslit a jak často (Bednářová & Šmardová, 2021). Kvalitu kresby ovlivňuje také prostředí, v němž se dítě během kreslení nachází, zejména rušivé elementy.

### 3 KRESBA POSTAVY

Poslední, třetí kapitola, se zabývá kresbou postavy a jejím vývojem. Plevová a Pugnerová (2022) uvádí, že „Postava člověka bývá nejoblíbenějším a nejčastějším námětem dětských výtvarných projevů od počátku vývoje až po jeho ukončení. Vývoj kresby má svůj průběh a svá stadia, je determinován procesy zrání a učení a jeho periodizace je vždy pouze orientační“ (s. 37). Závěr kapitoly popisuje kresbu rodiny, která je rozdělena do několika fází.

#### 3.1 Vývoj kresby postavy

##### Hlavonožec jako základní schéma lidské postavy

Sledování vývoje dětské kresby, včetně vývoje kresby postavy, umožňuje pozorovat průběh vývoje dítěte a jeho psychických změn. Kresba postavy prochází zákonitými vývojovými změnami a u dětí se poprvé objevuje mezi třetím a čtvrtým rokem. U některých dětí to může být i o něco dříve. Záleží na míře nadání, četnosti kreslení a motivaci dítěte.

Jak již bylo zmiňováno v předchozí kapitole, týkající se vývoje dětské kresby, první znázornování člověka vychází z čmáranic oválného tvaru. Ovál nelze ještě považovat za obrys hlavy, ale za vymezení prostoru (hranice) do kterého dítě nakreslí jednotlivé prvky lidské tváře. K této „hlavě“ dítě obvykle připojuje dvě vertikální čáry, představující nohy a vzniká tak kresba tzv. hlavonožce. Je to dáno tím, že dítě nejvíce vnímá právě hlavu a končetiny. Hlava je základem každého jedince a končetiny slouží k pohybu či ukotvení k zemi (Plevová & Pugnerová, 2022). Největším významem má pro dítě obličej, jelikož je důležitý k navazování sociálního kontaktu. Oči jsou nejčastěji zakreslovaným detailem obličeje a zakreslí je téměř všechny děti. Ústa nakreslí jen polovina dětí, nos a vlasy pouhá třetina. Detaily obličeje mohou být zakresleny různě, většinou jsou umístěny tam, kde se skutečně nachází. Poslední částí postavy, které dítě kreslí, jsou paže. Dítě ví, že i ruce slouží k různým činnostem a je možné s nimi něco uchopit. Jakmile dítě začne paže zakreslovat, připojuje je jak k hlavě, tak i k nohám. Trup je znázornován až později, protože nemá zpočátku pro dítě takovou důležitost (Vágnerová, 2017, 2022).

I když hlavonožec není brán dospělými jako dostačující ztvárnění lidské postavy, pro děti je adekvátním grafickým symbolem. Je třeba zmínit, že kresba hlavonožce nevychází z neznalosti lidského těla. Tříleté děti dokáží určit základní části lidského těla, ve svých kresbách toho uplatní však mnohem méně. Takové množství poznatků je pro ně

obtížné zakreslit a proto znázorní pouze ty znaky, které jsou pro ně důležité a nejsnáze rozlišitelné. Závisí také na chápání lidského těla jako celku, a jaký význam mu přikládá. Také u ostatních členů rodiny mohou děti vidět, jak kreslí celou postavu a přesto kreslí hlavonožce. To ukazuje na fakt, že kresba hlavonožce není výsledkem nápodoby.

V souhrnu lze říci, hlavonožec je jednoduchým schématem, kterým se děti snaží zachytit lidskou postavu. Vyplyvá to z nedostatečně rozvinuté grafomotoriky a kognice. Zároveň dítě nedokáže přenést všechny poznatky o lidské postavě do grafické podoby a lépe ji ztvárnit (Vágnerová, 2017). Rovněž je možné, že hlavonožec, jakožto symbolické znázornění lidské postavy dětem stačí a zakreslení některých částí těla jim zkrátka nepřipadá důležité. Stadium kreslení hlavonožce není přesně časově vymezeno, může trvat několik dnů či týdnů. Zajímavé je, že takto začínají kreslit postavy děti na celém světě (Plevová & Pugnerová, 2022; Willats, 2005).

### **Přechodná fáze mezi hlavonožcem a konvenčním zobrazením postavy**

V tomto období přichází děti na různé způsoby, jak mohou lidskou postavu zakreslit. Zde se kromě oválu (hlavonožce) objevuje další grafická figura čmáranice, a to kříž. První náznaky postavy tak mohou mít základ právě v této grafické figuře. Je to způsobeno tím, že dítě je již schopné měnit směr čar. Jedná se o primární znázornění, které postupně směřuje k diferenciaci (Plevová & Pugnerová, 2022).

Dalším zobrazením lidské postavy je také postava s dlouhýma nohama a k ní jsou připojeny čáry představující ruce. Linie nohou jsou také využity k náznaku samotného trupu (Vágnerová, 2017). Kromě kříže začíná objevovat i zobrazování otevřeného trupu. Patrně je to např. při kresbě trupu, kdy dítě obě čáry spojí jednou nebo více čarami a otevřený prostor (trup) tak uzavře. V této fázi dítě stále jako základ kreslí hlavonožce. Kresba postavy později probíhá zobrazováním hlavonožce se všemi částmi těla, tyto části je schopné nakreslit především pod vedením dospělého (Plevová & Pugnerová, 2022).

Ke komplexnějšímu zobrazování postavy dochází obvykle ve 4. – 5. roce. Děti ve svých kresbách postupně začínají rozlišovat hlavu a trup, ten mohou kreslit jako samostatnou část. Zde se jedná o kombinaci více kruhových útvarů. Paže i nohy už vycházejí přímo z trupu a nejsou připojeny k hlavě. Téměř všechny děti ve věku kolem 4 let nakreslí lidskou postavu jako zepředu stojící figuru s rozpaženými pažemi. Další vývojová proměna spočívá v postupném přidávání detailů. Oči jsou zakresleny tečkami či kruhy, nos (pokud je vůbec

zobrazen) je znázorněn svislou čarou, vlasy jsou vyčmárávány kolem obrysu hlavy a ústa jsou kreslena čím dál častěji (Plevová & Pugnerová, 2022; Vágnerová, 2017).

### **Konvenční zobrazení lidské postavy**

Konvenční kresba lidské postavy obvykle obsahuje všechny podstatné části těla. K jejich zobrazení děti používají jednoduché geometrické tvary např. pro hlavu a oči zvolí kruh, pro trup a chodidla obdélník (Vágnerová, 2017). V tomto věku dítě kreslí postavu po jednotlivých částech, kdy tyto k sobě postupně připojuje. Hovoříme o tzv. montované kresbě.

Kolem pátého roku dítě opouští lineární znázorňování a přechází ke kresbě plošné, tzv. dvojdimenzionální. Takové zobrazování končetin znamená podstatnou vývojovou změnu v kresbě postavy. Končetiny jsou připojeny k trupu relativně správně, proporcionálně jsou však stále variabilní. Délka trupu, končetin a proporce hlavy nejsou ještě v souladu. Trup bývá zobrazován menší než hlava, které dítě přisuzuje větší význam (Plevová & Pugnerová, 2022). Lze předpokládat, že k této disproporcii dochází kvůli problému s vizuomotorickou koordinací dítěte. Hlavu zakresluje jako první a větší proto, aby se do ní vešly všechny detaily. Kresba bývá obsahově bohatá, obsahuje pestrost prvků i větší barevnost.

K vývojové proměně kreslířských schopností dochází, když se v kresbě postavy začne objevovat krk, který je dvoudimenzionální a slouží jako spojnice hlavy a trupu. Což vede k lepšímu spojení jednotlivých částí těla. Trup je nejčastěji zakreslován jako ovál nebo obdélník. Jeho proporce jsou čím dál více přiměřenější. Zakreslí jej téměř všechny děti kolem 5. roku. Specifickým detailem je znázornění pupku ve středu trupu, ten je zároveň projevem nastupujícího intelektuálního realismu.

U končetin vývoj zakreslování není stejný. Nohy jsou pro děti pravděpodobně prioritou, zakreslují je téměř vždy a dvoudimenzionálně, zatímco paže se objevují v kresbách postavy většinou až kolem 5 let. Paže některé děti mohou stále kreslit jen jako dvě čáry a nejčastěji je zakreslují podél těla postavy. Většina 5 letých dětí dokáže postavě nakreslit i prsty, bez ohledu na to jestli správně znázorní jejich počet. Ruce čím dál častěji ruce kreslí oddělené od paží. Chlapci kladou větší důraz na zobrazování správného počtu prstů než dívky, pro ty jsou pravděpodobně důležitější jiné aspekty kresby. Chodidla jsou zakreslovány jako vodorovné čáry (Vágnerová, 2017).



Ve věku blízkému šesti let je vývoj kresby postavy stále zdokonalován. Obsahuje propracovanější formální znaky, postava je zřetelně členěna, proporce jednotlivých částí těla více odpovídají skutečnosti. Objevují se zde i propracovanější detaily jako uši, prsty, chodidla, vlasy (pouze po obvodu hlavy), oděv a různé zdobivé prvky (obzvláště v kresbách dívek). Kresba je bohatá na detaily, které mají určitou symboliku (např. oděv charakterizuje pohlaví), což je označováno za tzv. popisný symbolismus (Plevová & Pugnerová, 2022). U kresby lidské postavy však nezávisí tolik na přidávání nových detailů, ale spíše na způsobu jejich zdokonalování. Na konci předškolního vzdělávání je potřeba se zaměřit nejen na detaily v kresbě, ale také jak jsou vyobrazeny (Vágnerová, 2017).

### **Pokročilé konvenční zobrazení postavy**

V sedmém roce se již jedná o integrovaný způsob zobrazení postavy. Dochází ke zpřesnění proporcí hlavy, těla, paží a krk je zakreslen téměř vždy. Oděv i účes je více propracovaný. Jedná se o záměrnost a napodobování toho, co dítě vidí (Plevová & Pugnerová, 2022). Způsob ztvárnění postavy je spojený s vizuálním realismem. Nakreslená postava se podobá již konkrétnímu člověku, včetně jeho specifických znaků. Postava tedy není jen obecným schématem, jak tomu bylo v předchozích fázích.

Ve školním věku se vývoj kresby lidské postavy projevuje i nezobrazováním věcí, které nelze vůbec vidět (např. pod oblečením není vidět tělo) nebo nejsou vidět jen z daného úhlu. Mnozí již chápou fakt, že postava bude vypadat odlišně v závislosti na úhlu pohledu. Proto jsou schopní přizpůsobit kresbu postavy podle orientace (zobrazení postavy ze strany), ale i podle toho, zda postava stojí nebo se pohybuje (Vágnerová, 2017).

## 3.2 Kresba rodiny

Kresba rodiny umožňuje poodhalit, jak dítě svoji rodinu vnímá a jak hodnotí její jednotlivé členy. Jedná se tedy o zobrazení subjektivních dojmů, postojů a pocitů. Kresba může znázorňovat aktuální vztahy v rodině, soužití jednotlivých členů, přání dítěte týkající se budoucnosti a tak podobně (Vágnerová, 2017).

## 3.3 Vývoj kresby rodiny

Vývoj kresby rodiny lze dle Plevové a Pugnerové (2022) rozdělit do tří fází:

### **Statické, nediferenciované ztvárnění rodiny**

Jedná se o zobrazení několika stejných figur stojících vedle sebe. Jediný rozdíl se zde objevuje v jejich velikosti. Typický způsob zobrazení pro děti předškolního věku.

### **Statické, diferenciované ztvárnění rodiny**

Jednotlivé figury se od sebe liší nejen velikostí, ale i rozdílným zpracováním rysů obličeje, vzhledem postavy i oděvem. Kresbu lze hodnotit nejen dle výběru zobrazení členů rodiny, ale i jakým způsobem jsou nakresleny. Vzájemná blízkost postav je už záměrná. Pokud jsou vztahy v rodině dobré, každý jedinec má své místo a charakteristické znaky. Takové zobrazení je běžné u dětí od pěti do sedmi let

### **Dynamické, diferenciované ztvárnění rodiny**

Rozdíl se projevují nejen ve zpracování jednotlivých postav, ale už i ve vzájemné dynamice, jejich zaměření a aktivitě (členové rodiny jsou zachyceni při nějaké činnosti). Toto stadium je vhodné pro kvalitativní diagnostiku. Tento dynamický způsob zobrazení je zvládnutelný pro děti středního a staršího školního věku.

## **II. PRAKTICKÁ ČÁST**

## 4 METODOLOGIE VÝZKUMU

Praktická část bakalářské práce se zaměřuje na analýzu vývoje kreseb u dětí předškolního věku a její specifika. Níže je stanoven cíl práce a výzkumné, dále metody výzkumu a postup při sběru dat. V závěru praktické části uvedeny výsledků výzkumu a jejich vyhodnocení.

### Hlavní výzkumný cíl:

- analyzovat vývoj kresby dětí předškolního věku

### Výzkumné otázky:

- Jaké znaky a symboly zaznamenáváme v kresbách dítěte předškolního věku?
- Jaké vývojové fáze kresby se objevují ve vybraných dětských kresbách?
- Jaké rozdíly shledáváme v kresbách dívek a chlapců?

### 4.1 Metody výzkumu

Pro praktickou část práce jsem zvolila kvalitativní výzkum. Jako jednou z výzkumných metod byla použita analýza dětských kreseb. Analýza slouží k lepšímu porozumění kresby prostřednictvím její interpretace. Zaměřuje na různé aspekty, jako obsah kresby, volba tématu, zpracování proporcí, detaily, použití barev a celkové provedení (Davidov, 2008; Svoboda et al., 2015). K dalšímu získání potřebných informací, jsem jako „doplňkovou“ metodu zvolila polostrukturovaný rozhovor. Dětem jsem pokládala předem stanovené otázky, které vedly k detailnějšímu popisu a lepšímu pochopení kresby viz. příloha P I. Skutil et. al. (2011) uvádí, že tazatel sice postupuje dle předem připravené struktury otázek, v průběhu však může reagovat na podněty respondenta a vznikají tak další otázky. Zároveň patří mezi nejvíce využívanou metodu pro kvalitativní výzkum. (Švaříček & Šed'ová, 2014)

### 4.2 Charakteristika výzkumného souboru

Výzkum jsem realizovala v mateřské škole poblíž svého bydliště ve Zlínském kraji. Konkrétněji jsem se zaměřila na děti ve věku 5-7 let, tedy na děti ukončující povinné předškolní vzdělávání. Následně jsem se obrátila na rodiče dětí s informačním souhlasem účasti dítěte na výzkumu, který je uveden v příloze P II. Celkem tak bylo do výzkumu zapojeno, po uděleném písemném souhlasu rodičů, 9 dětí z jedné třídy z toho 5 dívek a 4 chlapci. Kritériem výzkumného souboru bylo, aby děti navštěvovaly mateřskou školu již

od svých tří let a v diagnostickém portfoliu měly k dispozici všechny kresby již od nástupu do mateřské školy, tedy z roku 2021-2023.

### 4.3 Sběr a zpracování dat

Výzkum jsem rozdělila na dvě části. V první části jsem se zaměřila na analýzu dětských kreseb, které děti kreslily v roce 2021-2023, tedy v rozmezí 3-5 let. Jednalo se o dvě kresby, které mi byly poskytnuty mateřskou školou. Jelikož ne všichni rodiče dětí kresby uschovávají od útlého věku dítěte, využila jsem možnosti použít kresby z diagnostického portfolia mateřské školy, do kterého se kresby dětí průběžně zakládají.

Ve druhé části výzkumu jsem se věnovala analýze poslední kresby, kterou děti kreslily za mé přítomnosti v tomto roce. Mateřská škola archivuje pouze kresby rodiny, a proto jsem tento námět zanechala a zadala dětem, aby mi nakreslily rodinu na svém oblíbeném místě. Po dokončení kresby jsem využila polostrukturovaného rozhovoru s dětmi, prostřednictvím kterého jsem získala podrobnější informace o kresbě. Písemné poznámky z rozhovoru jsem si následně zaznamenala z druhé strany kreseb.

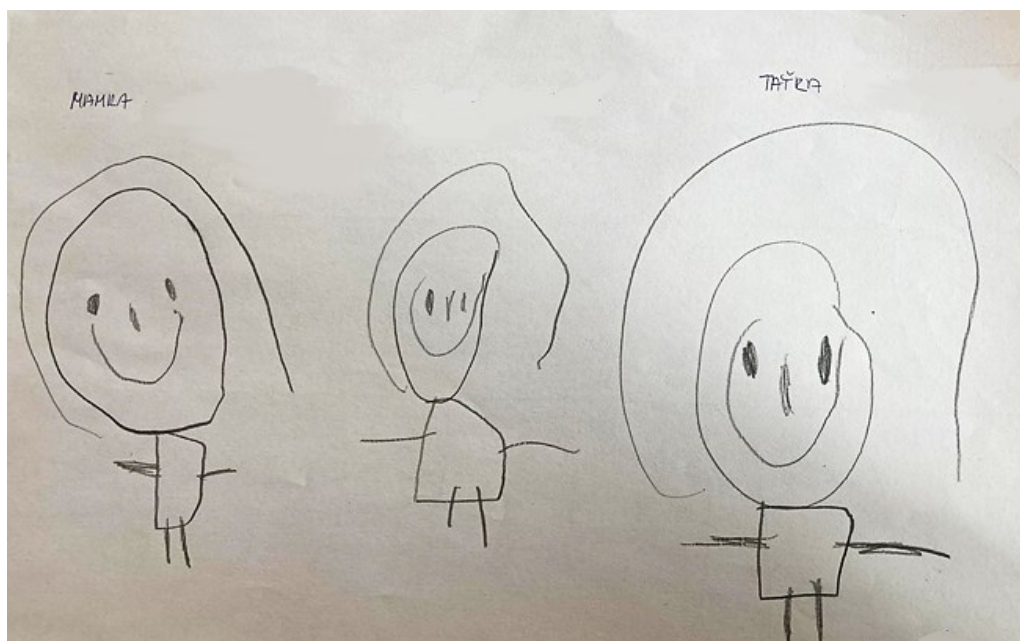
Od každého dítěte jsem měla k dispozici tři kresby a dohromady sesbírala 27 kreseb, u každé z nich je uveden přesný věk dítěte. Následně jsem provedla interpretaci a analýzu vývoje kreseb daného dítěte, ve kterých jsem se zaměřila na identifikaci znaků, symbolů a fází, které se v kresbách mohou objevit, včetně odlišností v kresbách dívek a chlapců.

## 5 VÝSLEDKY VÝZKUMU A JEJICH INTERPRETACE

V této kapitole jsou interpretována výzkumná data, která byla získána prostřednictvím kreseb dětí a polostrukturovaného rozhovoru, na základě nichž byla následně provedena analýza vývoje kreseb daného dítěte. V kresbách sledávám charakteristické znaky, symboly, které se mohou v kresbách vyskytovat a případné odlišnosti v kresbách dívek a chlapců. Pro určení fází v kresbách jsem zvolila rozdělení dle Vágnerové (2017) z důvodu jejich ucelenějšího a detailnějšího popisu. Tyto fáze jsou uvedeny v titulku pod každou kresbou. V kresbách se zaměřuji na identifikaci charakteristických znaků, symbolů a odlišností.

### 5.1 Interpretace kreseb dítě 1

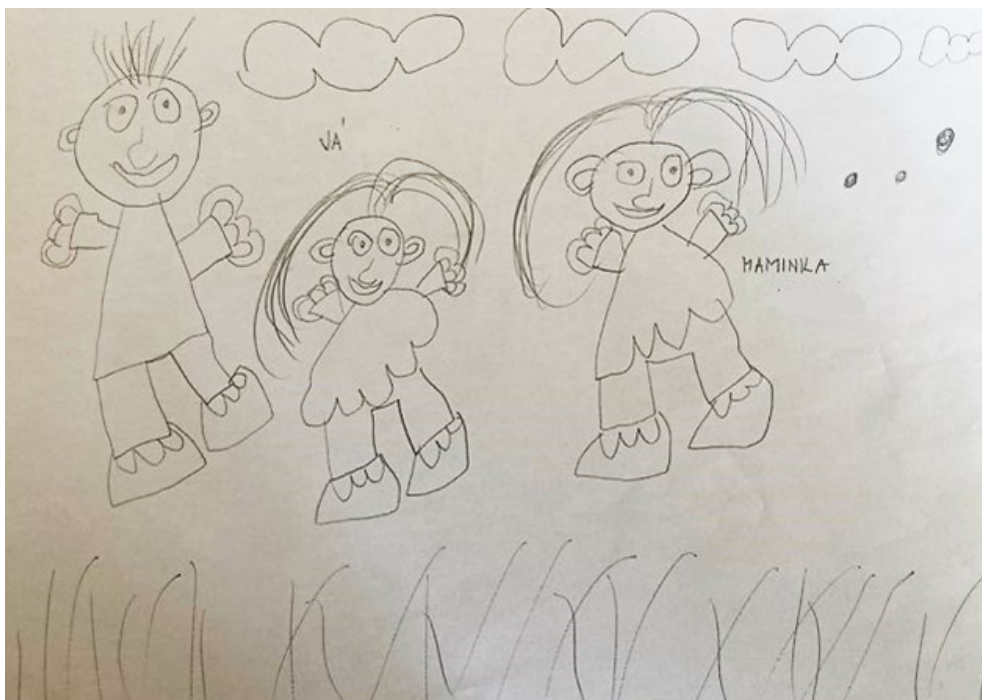
#### Kresba 1 - 3 roky 7 měsíců



Obrázek 1: Kresba rodiny, r. 2021; přechod na symbolickou úroveň

Dívka ve své kresbě zakreslila tři postavy, které vypadají podobně. Vlevo matku, sebe uprostřed a vpravo otce. Postavy mají zakreslenou hlavu se všemi základními detaily v obličejí. Oblouky zakreslené nad hlavou znázorňují obrysy vlasů. Trupy postav jsou znázorněny nepravidelnými obdélníky, z nichž dole vychází krátké svislé čáry představující nohy. Z boční strany trupu jsou v pravém úhlu připojeny paže.

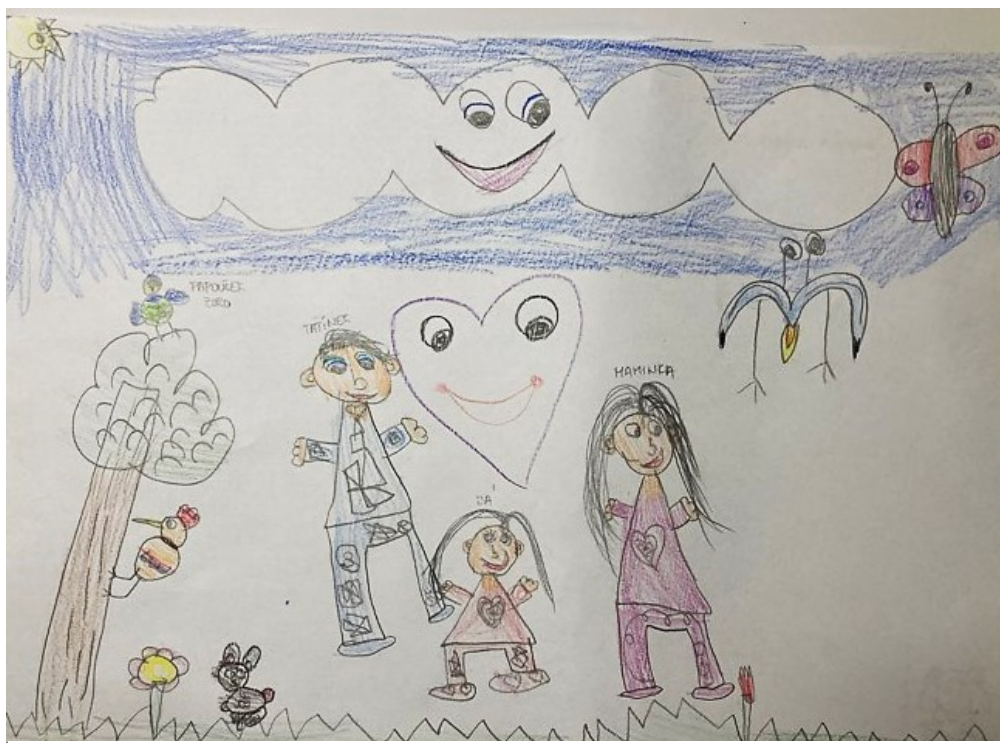
## Kresba 2 - 4 roky 10 měsíců



Obrázek 2: Kresba rodiny, r. 2023; fáze symbolické kresby

Kresbu dívka doplnila o pozadí přírody, ve které nakreslila svou rodinu. V kresbě vyobrazila otce, sebe a matku. Na první pohled je zřejmé, že postavy jsou ztvárněny detailněji. Hlava je zakreslena přiměřeně k tělu, jsou na ní znázorněny uši a je spojena přímo s trupem. Vlasy vycházející z hlavy jsou znázorněny krátkými i dlouhými čárkami, které dívka zakreslila zřejmě dle skutečnosti. Obličej obsahuje propracované detaily. Oči jsou již zakresleny jako kruhy se znázorněnými zorničkami. Postavy mají zakreslené oblečení. Konec trupu je u dvou postav ozdobný, lze se domnívat, že znázorňuje šaty. Z trupu vychází tubicové horní končetiny, kdy na každé z nich jsou zakreslené tři prsty, ty jsou zakresleny obrysově. U dolních končetin si můžeme všimnout nakreslených bot s viditelnými prsty, jedná se o znak transparentnosti. Kresba také ukazuje grafický automatismus, zejména v opakujícím se vzoru čárkované trávy a vlasů otce.

## Kresba 3 – 5 let 11 měsíců



Obrázek 3: Kresba rodiny na oblíbeném místě, r. 2024; přechod k vizuálnímu realismu

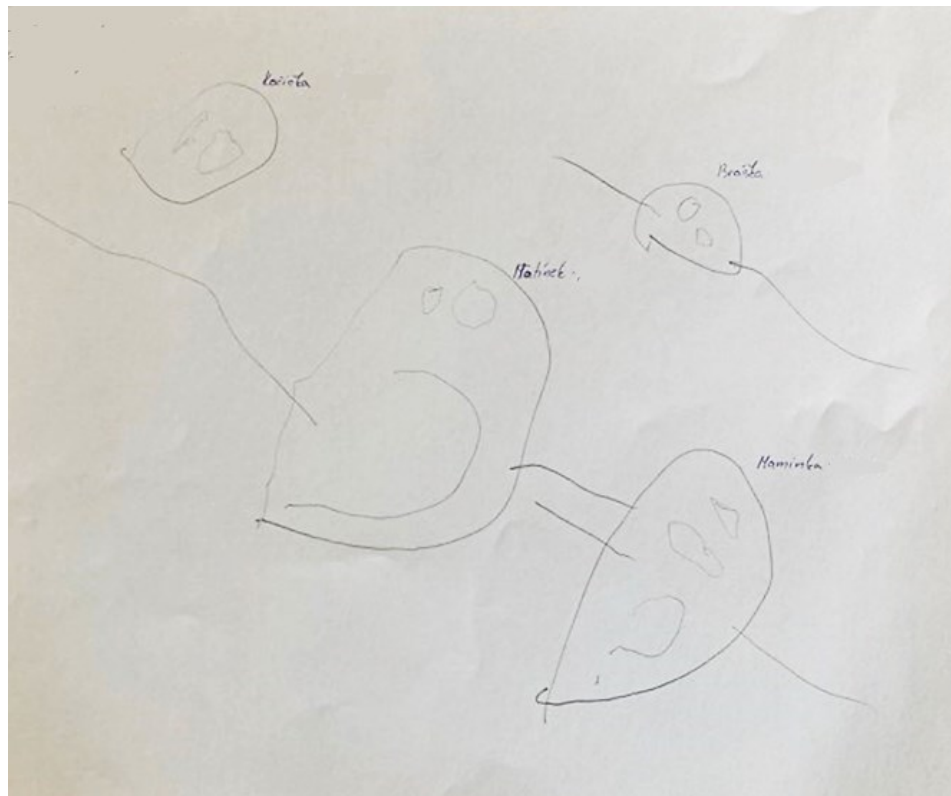
Tentokrát dívka nakreslila svoji rodinu na jejích oblíbené louce, kterou často navštěvují, když jdou na procházku. Sebe zakreslila mezi otce a matku, uprostřed mezi nimi nakreslila velké srdce představující symbol lásky. Na stromě nechybí ani domácí mazlíček, papoušek. Papouška dívka do kresby zakreslila, protože jej občas brávají na vodítku sebou, aby se více proletěl. Velikost postav dívka znázornila dle skutečnosti. Celková kresba je bohatá na detaily i barvy. Postavy jsou pečlivě propracované, lze si u nich všimnout grafoidismu, přičemž jsou nakloněny více na levou stranu, tedy ve směru budoucího písma. Na hlavě mají postavy zobrazené uši. Hlava je od trupu oddělena krkem. Vlasy jsou vykresleny různě dlouhými čárkami, což naznačuje realistický vzhled. Na obličejích jsou zakresleny umívající se ústa, s jasně zvýrazněnými očima, všechny postavy mají vytvarovaný nos a nechybí ani zakreslené řasy u obličejové dívky. Postavy mají nakreslené oblečení v jejich oblíbených barvách s ozdobnými prvky. Nohy jsou zakresleny dvoudimenzionálně, postavy mají na chodidlech boty, bez viditelných prstů, vymizel nám tedy znak transparentnosti. Paže jsou zobrazeny také dvoudimenzionálně s trojicí prstů na každé ruce. Kresbu dívka rozdělila na pás země nebo. Dívka zobrazila ve své kresbě i volně žijící zvířata, která na louce zahledla. U zajíce si můžeme všimnout smíšeného profilu, kdy jeho je jeho obličej nakreslen celý z boku. Z ostatně zakreslené trávy vychází strom, který je členěn na kmen a korunu s listy.



Barevnost oblohy je reálná (bílé mraky). Zde se ale setkáváme se znakem personifikace, kdy dívka mraku, slunci i srdci nakreslila obličej, jelikož se jí to tak líbí.

## 5.2 Interpretace kreseb dítě 2

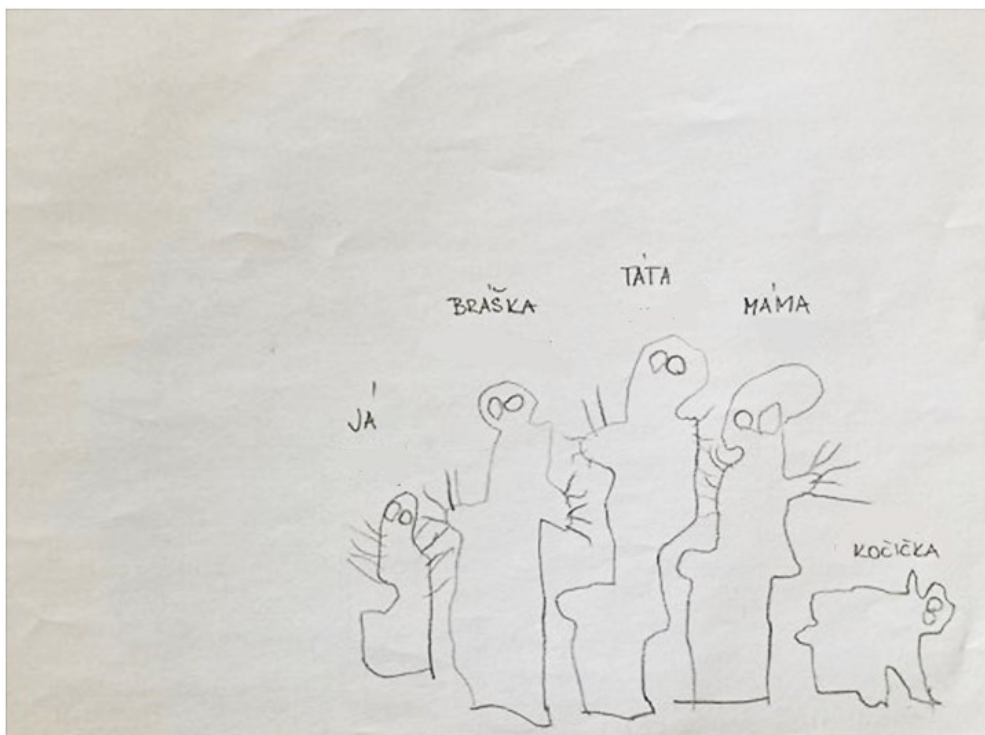
### Kresba 1 – 4 roky 2 měsíce



Obrázek 4: Kresba rodiny, r. 2021; presymbolická fáze

Chlapec zakreslil do své rodiny zleva jejich domácího mazlíčka kočku, otce, bratra a matku. Sebe však v kresbě nezakreslil. Členy své rodiny zakreslil jako hlavonožce v šikmém směru, zde by se mohlo jednat o grafoidmus. Ovály představují zároveň hlavu i trup. V nich jsou zakresleny kruhové tvary znázorňující oči. U otce a matky se pod očima zřejmě snažil zobrazit ústa, znázorněny jako nedotažené oválné tvary. Z ovalů po bočních stranách vychází tenké čáry znázorňující nohy, ty jsou zakresleny v úrovni paží.

## Kresba 2 – 5 let 5 měsíců



Obrázek 5: Kresba rodiny, r. 2023; přechod na symbolickou úroveň

V kresbě rodiny zakreslil chlapec proměnu i sebe jako nejmenší postavu umístěnou vlevo, dále bratra, otce, matku a domácího mazlíčka kočku. Chlapec zakreslil svou rodinu atypickým způsobem. Na první pohled vypadají postavy spíše jako mimozemšťané než lidské postavy. Je dost možné, že chlapec nakreslil svou rodinu dle nějaké pohádky. Pokud se zaměříme na vývoj celkové kresby, jde o fázi přechodu na symbolickou úroveň kresby, kdy postavy představují již konkrétní členy rodiny, které byly nakresleny záměrně. Členové rodiny jsou zobrazeni jako přechod mezi hlavonožcem a konvenčním zobrazením postavy. Postavy chlapec zřejmě kreslil jedním tahem, jejich těla jsou nerovnoměrně protáhlé, zakreslené dvoudimenzionálně a zároveň propojené s hlavou. Z těla vychází výběžky, znázorňující ruce, na kterých jsou zakresleny čáry zřejmě prsty. U postav bratra, otce a matky by mohly výběžky, nakreslené pod rukama, mohly představovat nohy. Chlapec postavám také vyobrazil obličej, do kterého nakreslil kruhové útvary jako oči. Tělo kočky je vyobrazeno dvoudimenzionálně z profilu. Obsahuje téměř všechny detaily, můžeme si všimnout vyznačených předních nohou, uší a v zadní části i ocasu. Lze rozpoznat, že se jedná o kresbu zvířete. Hlava kočky je zakreslena ze smíšeného profilu, kdy vidíme obě její oči.

## Kresba 3 - 6 let 6 měsíců

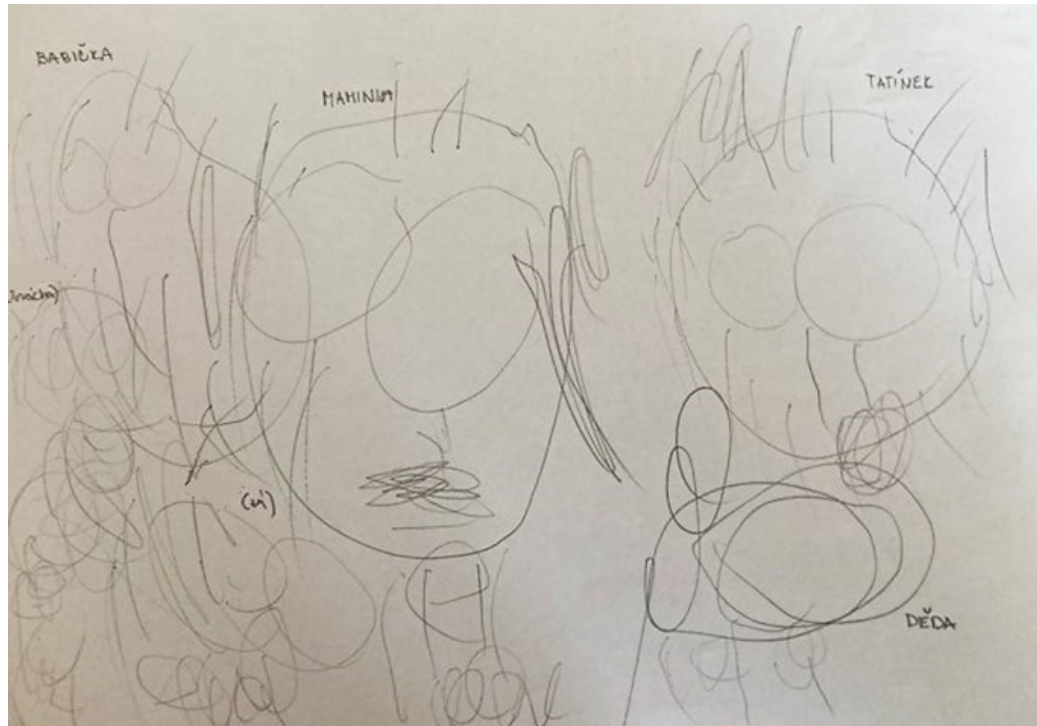


Obrázek 6: Kresba rodiny na oblíbeném místě, r. 2024; fáze symbolické kresby

Chlapec nakreslil svou rodinu na jejich společné dovolené na Mallorce. Postavy nakreslil v moři a to vybarvil dvěma odstíny modré barvy. Napravo nakreslil matku, bratra, sebe a otce. Tělo postav je zakresleno dvoudimenzionálně a je rozděleno na jednotlivé části. Na hlavě má každá postava nakreslené vlasy v reálné barevnosti. Obličej obsahuje všechny detaily, jako jsou oči, nos a ústa. Trup postav je oválný, vystupují z něj rozpažené paže, dále nohy obojí bez zakreslených prstů. Postavy mají oblečené stejnobarevné plavky. Matka má nakreslený i vrchní díl plavek. Chlapec nezapomněl nakreslit ani jejich domácího mazlíčka kočku, kterou zakresluje ve všech jeho předchozích kresbách a považuje ji za důležitého člena své rodiny. Kočka je zakreslena na souši tedy písku, protože nemá ráda vodu. Na dovolené s nimi však nebyla, ale chlapec jí tam nakreslil, protože si přál, aby jela s nimi. Kočku chlapec vybarvil černobíle jak je tomu ve skutečnosti. Tělo kočky je oválné a členěné na části, zakreslené z profilu. Má nakreslené všechny končetiny i ocas. Hlava je zobrazena opět ze smíšeného profilu, obsahuje všechny detaily, těmi jsou uši, oči, nos, fousy a usmívající se ústa.

### 5.3 Interpretace kreseb dítě 3

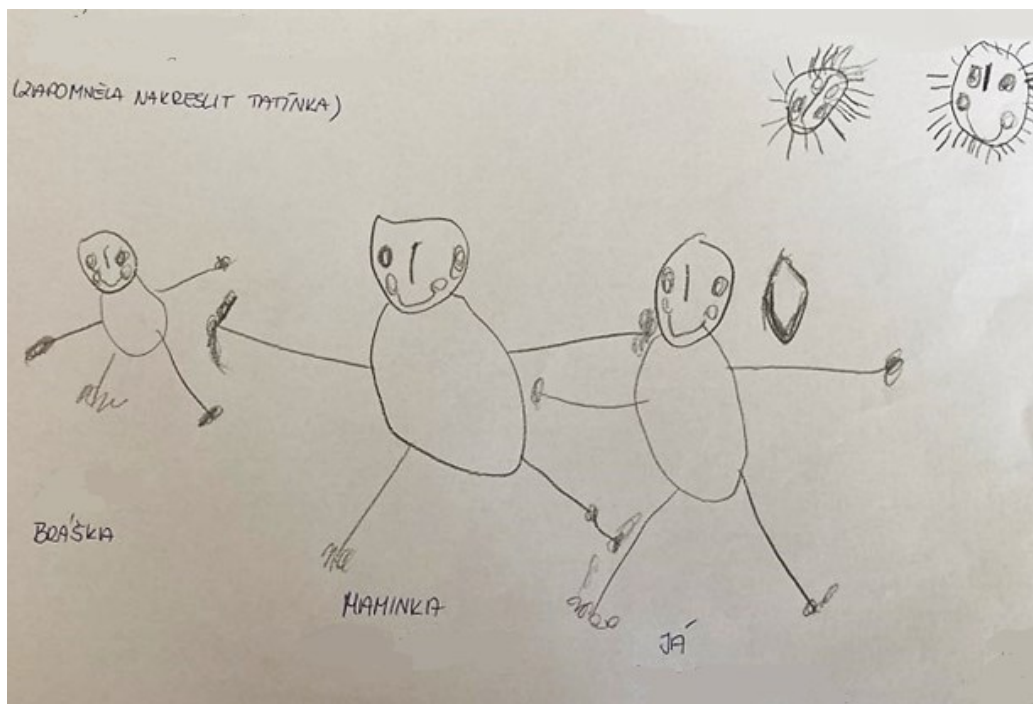
#### Kresba 1 – 3 roky 4 měsíce



Obrázek 7: Kresba rodiny, r. 2021; presymbolická fáze

Dívka ve své kresbě zakreslila zleva bratra, babičku, sebe, matku, dědečka a otce. Na první pohled vidíme jen čáry, smyčky. Můžeme si však všimnout i vzniklých nepravidelných oválů, především v horní řadě, které dívka označila za členy své rodiny, ty se více podobají hlavonožcům. Některé z nich v sobě mají zakresleny kruhové útvary zřejmě představující oči, svislou čáru jak nos, čáry kolem oválu charakterizují nejspíše vlasy. Je zřejmé, že dívka začala kreslit záměrně svou rodinu a členům rodiny chtěla zakreslit i obličej. Ve spodní řadě zakreslila sebe a další členy rodiny jako spleti kruhových útvarů.

## Kresba 2 – 4 roky 7 měsíců



Obrázek 8: Kresba rodiny, r. 2023; přechod na symbolickou úroveň

V této kresbě rodiny dívka zakreslila pouze svého bratra, matku a sebe. Otce jak je napsáno v kresbě, zapomněla zakreslit. Bratra nakreslila jako nejmenšího, nejspíše z důvodu, že je nejmladším členem rodiny. V pravém rohu zakreslila hned dva symboly slunce s obličejem, značící personifikaci. Postavy jsou zakresleny obdobně, s rozpaženými pažemi, znázorněné čarami, kdy na jejich konci jsou zobrazeny jisté motanice zřejmě představující prsty. Tomu je tak i u nohou. Hlava nemá zakreslené vlasy, vychází z ní přímo trup oválného tvaru. Obličeje postav obsahují všechny patřičné detaily, včetně zakreslených tváří.

## Kresba 3 – 5 let 4 měsíce



Obrázek 9: Kresba rodiny na oblíbeném místě; r. 2024; fáze symbolické kresby

Dívka zakreslila svou rodinu v místě kousek za jejich domem, přes které prochází, když jdou na procházku. Zleva znázornila sebe, matku, bratra, otce, babičku a dědečka. Tentokrát opět nakreslila i své prarodiče, kteří s nimi sdílí jednu domácnost. Bratra nakreslila mezi rodiče, jelikož je ještě malý. Sebe zakreslila vedle matky, protože jsou si podobné tím, že mají stejné vlasy. U obličejů postav si lze všimnout zakresleného nosu, úst a různě barevných očí, které dívka ztvárnila dle reality, tomu tak je i u nakreslených vlasů podél hlavy. Hlava není od trupu oddělena krkem. Postavám dívka znázornila trup zejména ve tvaru obdélníku. Otcí a bratrovi nakreslila oválný trup s poznámkou, že mají oba dva podobné břicho. Každá z postav má zakresleny ruce s prsty, ty jsou zakresleny buď kruhovitě, nebo čárkovaně. Dále mají znázorněné oblečení a boty na konci nohou. Dědečkovi dívka znázornila u hlavy šálu, protože v té době byl nachlazený. Dívka oblohu vyznačila zakreslením mraků a sluncem. Jedním ze znaků kresby je tedy intelektuální horizont, kdy dívka nakreslila postavy mezi nebem a zemí, přičemž se postavy nad trávou vznášejí. Trávu zakreslila tužkou jako vertikální čáry, znázorňující grafický automatismus, potom ji vybarvila po směru horizontálním.

## 5.4 Interpretace kreseb dítě 4

### Kresba 1 – 3 roky 7 měsíců



Obrázek 10: Kresba rodiny, r. 2021; presymbolická fáze

V chlapcově kresbě si můžeme všimnout shluku čaranic, kreslené ve všech směrech. Pokud se na kresbu zaměříme více, lze si všimnout, že jsou čáry nakreslené v uceleném tvaru. Můžeme se tedy domnívat, že chlapec nejdříve nakreslil oblý obrys s oválnými tvary, který následně vyplnil čárami a smyčky. Chlapec ve své kresbě pak mezi spleti čar označil i členy své rodiny. V horní části sestru, otce, matku. V dolní části druhou sestru a sebe označil jako svislou čáru. Myslím si, že v tomto případě se jedná o náhodný realismus, kdy chlapec na konci kreslení označil členy rodiny dle nápadu nebo nahodilé podobnosti.

## Kresba 2 – 5 let 2 měsíce



Obrázek 11: Kresba rodiny, r. 2023; přechod na symbolickou úroveň

Chlapec ve své kresbě zakreslil zleva otce, sestru, sebe, druhou sestru a matku. Mezi rodiče tedy nakreslil sebe i sourozence. Členové rodiny jsou již zakreslené jako postavy. Každá z nich má nakreslený hranatý trup, ze kterého vychází po bocích ruce zakreslené jednoduchou čarou. Na jejich konci jsou v počtu dvou až tří čárkovitě znázorněny prsty. Ve spodní části jsou zakreslené opět jednoduchou čarou nohy s kruhovými útvary představující boty. U otce i matky zakreslil chlapec nejdříve úzký trup, který následně zvětšil. Postavy mají zakreslenou velkou hlavu s vlasy a detaily v obličejí. V obličejí jsou zakreslené kruhové oči, ústa a u některých postav i nos s vyznačenými nozdry. Jak si můžeme všimnout vedle postavy otce, nakreslil chlapec ovál, z něhož vystupují čáry. Dle mého názoru se mělo jednat o postavu otce, kterou chlapec pak ztvárnil vedle znovu. V kresbě chlapce se čáranice stále promítají, využil je především k zvýraznění očí, vlasů kolem hlavy nebo oblečení. Také je použil k překrytí, například nad hlavou otce si lze všimnout zobrazeného obličejí, který chlapec následně začmáral a proměnil jej v otcovi vlasy. Tomu tak je i v případě u postavy sestry, které v obličejí začmáral nos.



## Kresba 3 – 6 let

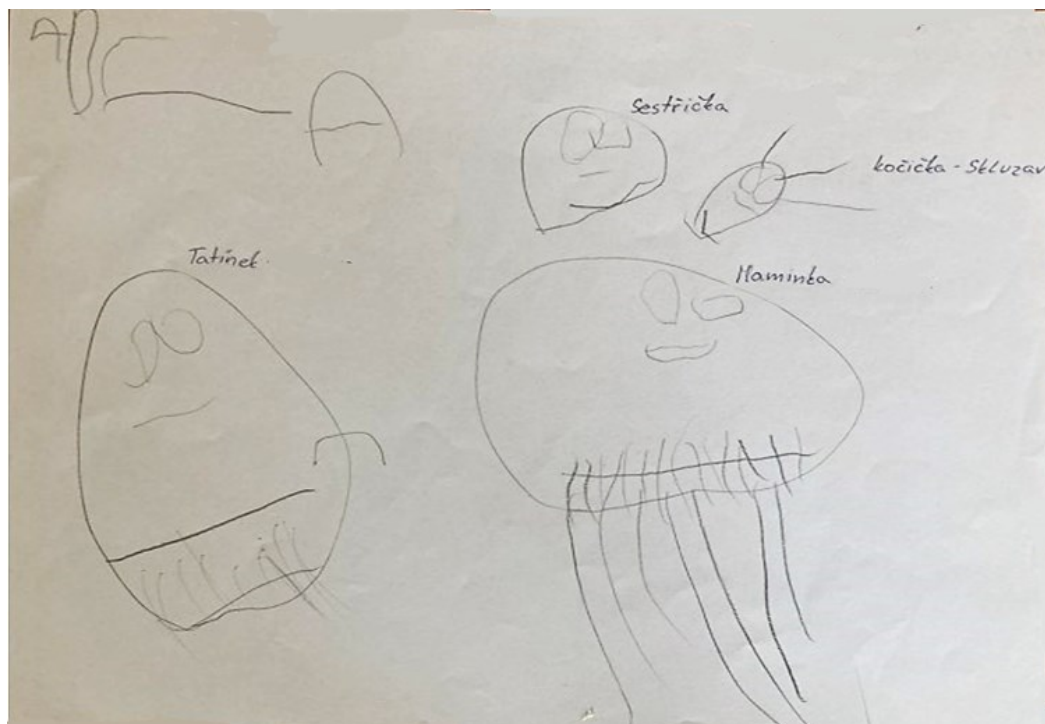


Obrázek 12: Kresba rodiny na oblíbeném místě, r. 2024; fáze symbolické kresby

Chlapec svoji rodinu nakreslil na oslavě jeho narozenin, kterou mu rodina uspořádala doma a do teď na ni rád vzpomínal. Členy rodiny nakreslil ve stejném seskupení jak v předešlých kresbách. Zleva nakreslil své sestry, otce, matku a sebe. Svou postavu nakreslil jako nejmenší, protože tomu tak ve skutečnosti je. Postavy jsou nakreslené u spodního okraje papíru. Trup i končetiny jsou zobrazeny dvoudimenzionálně. Trup je znázorněn oblými tvary. Ruce mají na konci čárkami zakreslené prsty, téměř ve správném počtu. Sestry se spolu a otcem drží za ruce. Na spodní části nohou nemají postavy znázorněny boty či chodidla. Tělo postav je pokryto oblečením. Sestry nakreslil růžově, protože to jsou holky a sebe nakreslil ve své oblíbené modré barvě. Na hlavě postav jsou zobrazené vlasy. V obličejích mají zakreslené oči, chybí jim však nos, dle úst zdá, že se postavy usmívají. V pozadí je zobrazen stůl se dvěma židlemi, na kterém je nakreslen barevný dort s hořícími svíčkami. Celé pozadí je doplněno o narozeninovou výzdobu tedy o barevné balóčky a modrá světýlka nad stolem.

## 5.5 Interpretace kreseb dítě 5

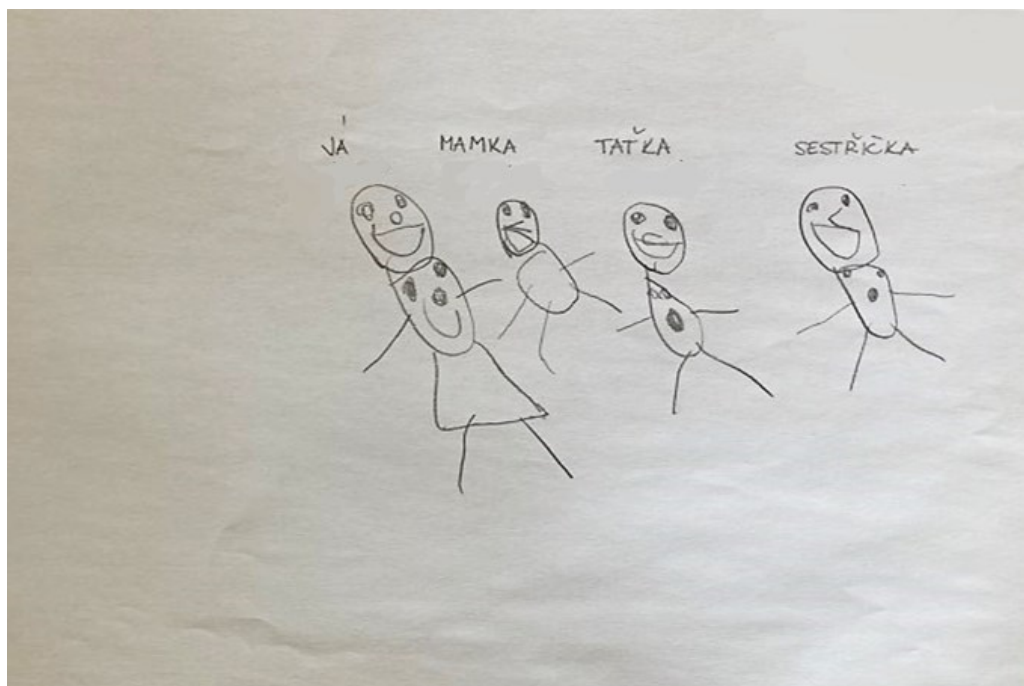
### Kresba 1 – 4 roky 1 měsíc



Obrázek 13: Kresba rodiny, r. 2021; presymbolická fáze

Dívka ve své kresbě zakreslila otce, matku, sestru a kočku, kterou pojmenovala jako skluzavka. Rodina v době kresby žádnou kočku nevlastnila, je tedy možné, že ji dívka zobrazila v kresbě jako svého imaginárního kamaráda. Sebe samu do kresby ale nezakreslila. V levém rohu si však můžeme všimnout jistých znaků, přičemž dva z nich vypadají jako písmeno A, což je počáteční písmo dívčina jména. Dívka se v kresbě tedy mohla vyobrazit jen jako uvedené písmeno. Členové rodiny jsou v kresbě zobrazeni jako hlavonožci. Obrysy oválů jsou uvnitř rozděleny vodorovnou čarou, která má zřejmě rozdělit ovál na část hlavy a trupu. Z prvního náznaku pro zobrazení trupu ze spodní části vychází několik dlouhých čar. Ty jsou nejlépe viditelné u postavy matky připomínající medúzu, lehce zobrazeny jsou ale i u postavy otce. V horní části dívka nakreslila kruhové útvary jak oči a čarami zobrazila ústa. Sestru i kočku dívka zakreslila pouze jako oválný tvar s vykresleným obličejem, přičemž z obrysu kočky vychází ještě tři čáry, které by mohly znázorňovat uši, nohy či vlasy.

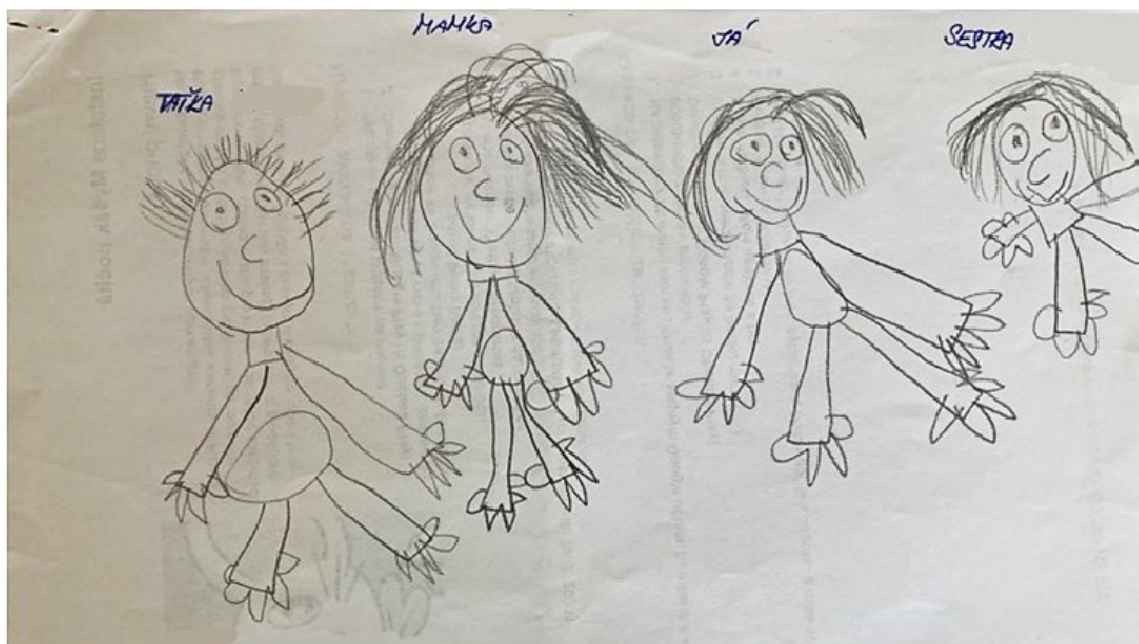
## Kresba 2 – 5 let 4 měsíce



Obrázek 14: Kresba rodiny, r. 2023; přechod na symbolickou úroveň

V kresbě rodiny dívka tentokrát zakreslila i sebe a hned jako největší z postav, což naznačuje projev dětského egocentrismu. Vedle sebe zakreslila matku, dále otce a sestru. Na první pohled je patrné, že členové rodiny jsou již zobrazeni jako postavy. Postava dívky se zdá být členěna na více částí. Trup dívky má zakreslený obličej s očima, ústy i nosem. Přitom hlava s obličejem je zakreslena nad ním. Zde se domnívám, že dívka nejdříve zakreslila kruhový tvar s detaily obličeje jako hlavu, ze které vycházely ruce. V tomto případě by se opět jednalo o znázornění hlavonožce. Po té kresbu opravila a dokreslila nad hlavu další kruhový útvar také s obličejem. V tom se z původního zakreslení hlavy stal trup. Tomu tak je i u postavy sestry a otce. V trupu však mají zakreslené jen tři tečky, které by mohly znázorňovat prsa a pupík. Dívka však také mohla svůj trup pouze ozdobit prvky obličeje a jednalo by se o personifikaci. Postavy jsou zakresleny u horního kraje papíru a nakloněny ve směru písma, jde o znak grafoidismu. Všechny postavy mají znázorněn obličej včetně očí, nosu a usmívajících se úst. Hlava není pokryta vlasy, je připojena přímo k oválnému trupu. Z trupu vychází jednoduché čáry znázorňující ruce a nohy. Trup dívky je rozšířen ve spodní části o tvar lichoběžníku, který by mohl představovat sukni.

## Kresba 3 – 6 let 5 měsíců

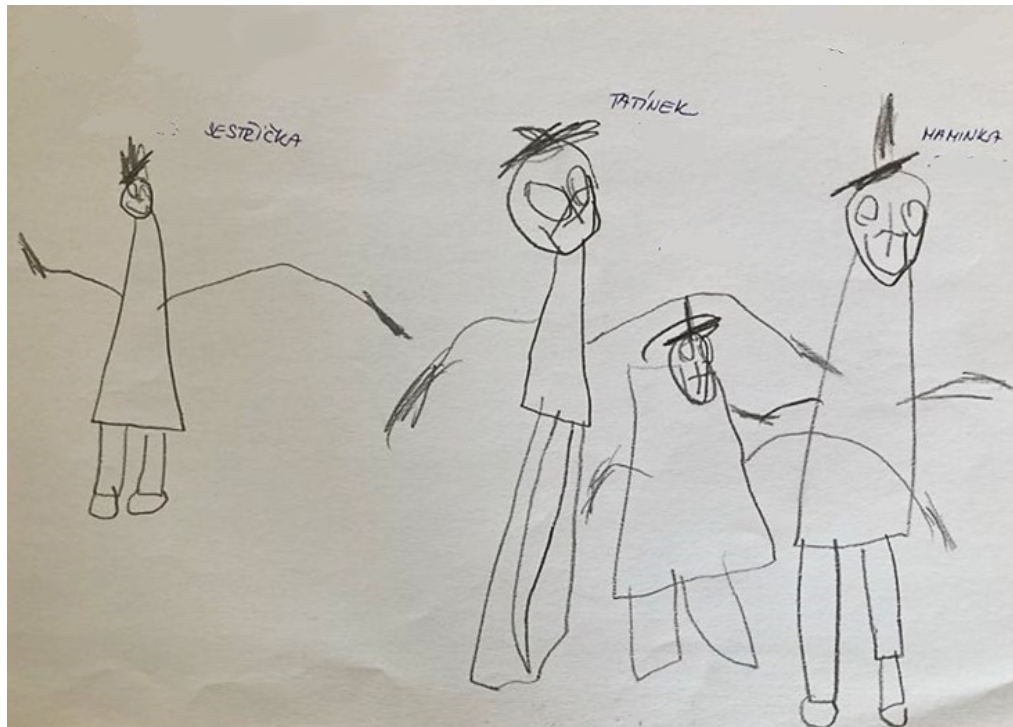


Obrázek 15: Kresba rodiny na oblíbeném místě, r. 2024; fáze symbolické kresby

Dívka ve své kresbě znázornila stejné členy rodiny jako v předešlých kresbách. Zleva otce, matku, sebe a mladší sestru. Pořadí postav dívka kreslila údajně dle stáří. Postavy mají nakreslené tzv. montované tělo, kdy je jejich tělo rozděleno a kresleno po částech. Hlava je k poměru těla zakreslena větší. Na ní jsou zobrazeny různě dlouhé vlasy, zobrazení uší chybí. Všechny postavy mají viditelně znázorněný obličej se všemi detaily. Oči ve tvaru kruhu mají uprostřed zakreslená zorničky, nos i ústa jsou tvarované do oblouku. Krk odděluje hlavu od trupu. U otce a matky vycházejí paže na místo trupu přímo z krku. Trup je zakreslen uzavřeným kruhovým tvarem bez připojení k tělu. Dívčina postava má trup již připojený k tělu. Ruce jsou spojeny jak s trupem tak i krkem. Postava sestry není na obrázku vyobrazena celá, jejímu tělu chybí krk, část ruky i nohy. Opět si zde můžeme všimnout znaku grafoidismu, kdy jsou postavy nakloněny ve směru budoucího psaní. Končetiny postav jsou vyobrazeny dvojdimenzionálně, jejich konce jsou zdobeny prsty, které se dívka snažila zakreslit ve správném počtu. Dívka svou kresbu rodiny nakreslila pouze tužkou, při dotazu, zda by jí chtěla vybarvit, odpověděla, že se jí kresba tak líbí a chtěla by si jít hrát za ostatními.

## 5.6 Interpretace kreseb dítě 6

### Kresba 1 – 4 roky 2 měsíce



Obrázek 16: Kresba rodiny, r. 2021; přechod na symbolickou úroveň

Dívka ve své kresbě zobrazila sestru, otce, sebe a matku. Sestru nakreslila opodál s umístěním více vzadu, zatímco sebe nakreslila mezi rodiče blíže ke spodní části papíru. Členové rodiny vypadají již jako postavy. Jejich těla tvoří hranatý trup, který je protáhlý a je spojen s hlavou. Na hlavě mají postavy zakreslené vlasy. Jejich obličej je doplněn o oči kruhové tvaru, nosem i pusou. Postavy mají rovněž zakresleny všechny končetiny. Paže jsou znázorněné tenkými čarami, jejich konce jsou více zvýrazněny tužkou jako shluky krátkých čar, které vyznačují prsty. Nohy jsou zakresleny trubicově, dvě postavy mají na konci nohou zakreslené i boty.

## Kresba 2 – 5 let 5 měsíců



Obrázek 17: Kresba rodiny, r. 2023; fáze symbolické kresby

V kresbě rodiny zakreslila dívka otce, sestru, sebe a matku. Sestru a sebe nakreslila mezi rodiče. Nicméně sama sebe znázornila jako největší postavu uprostřed papíru, což je považováno za projev dětského egocentrismu. Hlavy postav jsou přiměřeně velké, tak aby v obličejích mohly být dobře rozpoznatelné detaily. V tomto případě chybí postavám pouze nos, oči jsou vyobrazeny tečkami nebo nevyplněnými kruhy. Obličej postav vypadá vesele dle zakreslených širokých úst. Otec a dívka mají nakreslené velká ústa a zbylí členové je má znázorněné jednoduchou čarou. Všechny postavy mají na hlavě zakreslené uši a vlasy, přičemž dívka sobě, matce a sestře zakreslila na hlavě svislou čáru představující culík. Tělo postav je zakresleno dvoudimenzionálně. Trup postav je ve tvaru trojúhelníku nebo obdélníku. Na každé ruce jsou znázorněny dva až tři prsty a konce nohou zdobí boty.

## Kresba 3 – 6 let 5 měsíců



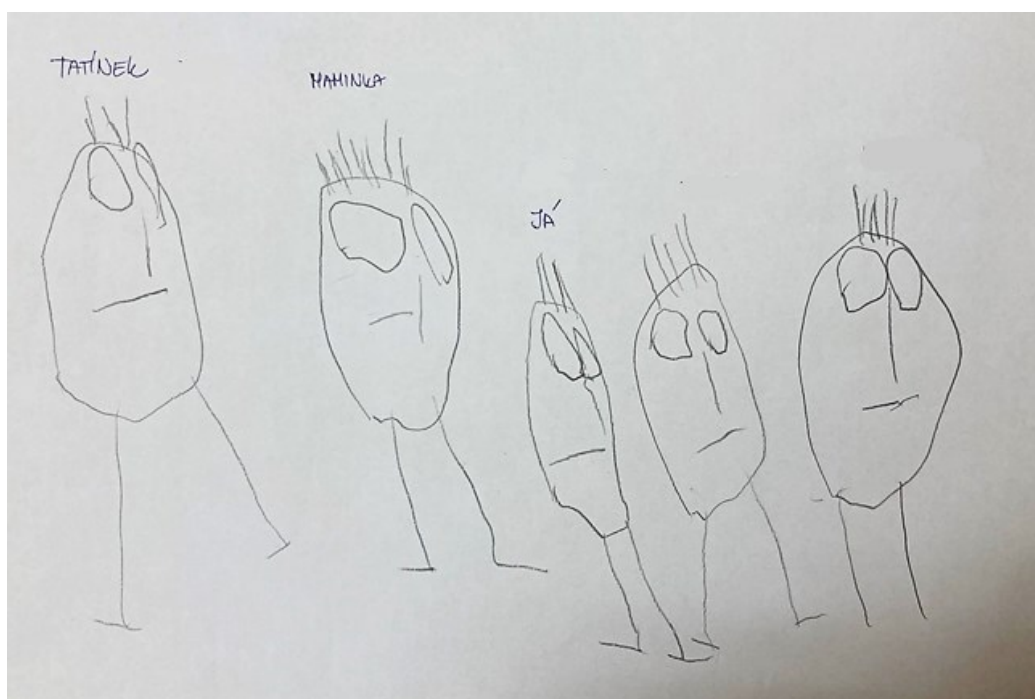
Obrázek 18: Kresba rodiny na oblíbeném místě, r. 2024; fáze symbolické kresby

Dívka zakreslila svoji rodinu na jejich zahradě, na které nakreslila i dům a strom. Celková kresba působí na první pohled pestrobarevným dojmem. Dům se skládá z mnoha prosklených oken, která jsou členěna na menší části. Na střeše je kulaté půdní okénko, v pravém úhlu od střechy je zakreslený komín. Dveře domu mají ve spodní části malá dvířka sloužící jako vchod pro psa dovnitř domu, kterého si dívka moc přeje. Barevnost domu dívka zvolila dle libosti. Listnatý strom vedle domu je správně členěný, v koruně stromu jsou znázorněny i větve, zde se objevuje znak R- princip, dále u oken domu. Členy rodiny nakreslila ve stejném pořadí jako v předchozí kresbě tedy zleva otce, sestru, sebe a matku. V kresbě vyznačila dívka travnatou zem, kterou nejdříve nakreslila jako ostny, po vybarvení však vznikl obloukovitý tvar vypadající jako nerovný terén. Tím, že dívka vyznačila i nebe je v kresbě znázorněn intelektuální horizont. Na obloze se na nás usmívají tři různě velké mraky a v pravém rohu také zářící slunce. Kromě úst mají mraky i slunce zakreslené oči i nos, což je znakem personifikace. Postavy se vznášejí mírně nad zemí. Všechny postavy mají a hlavě zakreslené uši i vlasy, které dívka vybarvovala dle pravdy. Matce, sestře i sobě opět nakreslila účes v culíku doplněný o gumičku. Z rozhovoru jsem se dozvěděla, že takový účes nosí nejčastěji. Hlava postav není od těla oddělena ještě krkem. V obličejích jsou zobrazeny oči, nos i ústa. Tělo postav je protáhlé rozděleno na části.

Je zobrazeno dvojdimenzionálně. Z rukou vycházejí tři prsty a každá z postav má na chodidlech nakreslené boty. Postavy na sobě mají oblečení, které zakreslila dle reality a vybarvila ho dle jejich oblíbených barev. U postavy matky si můžeme všimnout nakreslené sukně a u sestry zase šatů, u toce nakresleného trička a kalhot. Sobě dívka nakreslila také triko a kalhoty, protože je nosí nejraději.

## 5.7 Interpretace kreseb dítě 7

### Kresba 1 – 4 roky 5 měsíců

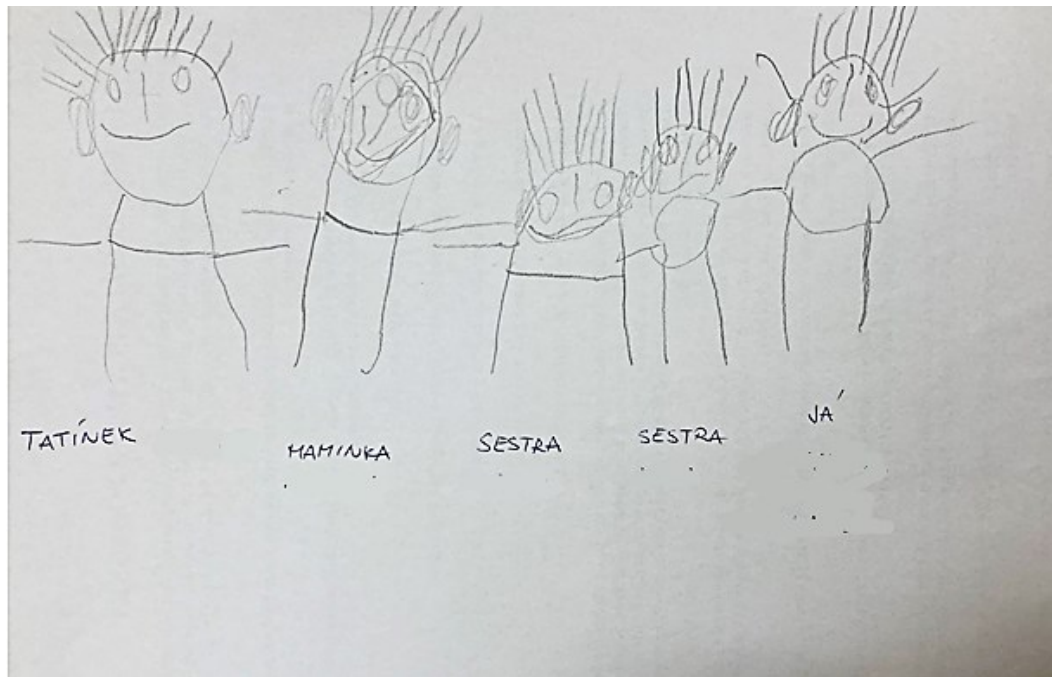


Obrázek 19: Kresba rodiny, r. 2022; presymbolická fáze

Chlapec ve své kresbě zakreslil tyto členy, otce, matku a sebe. Napravo se nachází dvě postavy, které nejsou pojmenovány, lze se však domnívat že se jedná o chlapcovi dvě sestry. Postavy představují zobrazení hlavoňozce, přičemž ovály znázorňují prostor, do kterého je zakreslen obličej. Obličej obsahuje kruhové oči, nos a ústa jsou znázorněny čárkami. Tyto ovály lze považovat za náznaky hlavy. Na hlavě mají postavy zakreslené vlasy krátkými čarami. K ní jsou připojeny dlouhé a zároveň tenké čáry, tedy nohy. U nohou ve spodní části jsou v pravém úhlu vyznačeny chodidla.



## Kresba 2 – 5 let 5 měsíců



Obrázek 20: Kresba rodiny, r. 2023; přechod na symbolickou úroveň

Ve své kresbě rodiny zakreslil otce, matku, dvě sestry a sebe. Členové rodiny již vypadají jako postavy, jež chlapec zakreslil blíže horní části papíru. Hlava je zobrazena větší než tělo, na ní jsou zakreslené uši a krátkými čarami znázorněny vlasy, zde se jedná o grafický automatismus. V obličejích jsou vyobrazeny kruhové oči, nos i ústa. U tří postav zleva vychází z hlavy podlouhlé čáry, z počátku znázorňující nohy. Tyto čáry následně chlapec spojil vodorovnou čarou a vznikl tak uzavřený trup. Postavy napravo mají zakreslený trup zvlášť jako kruh. Z boku trupu pak vycházejí vodorovné čáry značící ruce.

## Kresba 3 – 6 let 8 měsíců

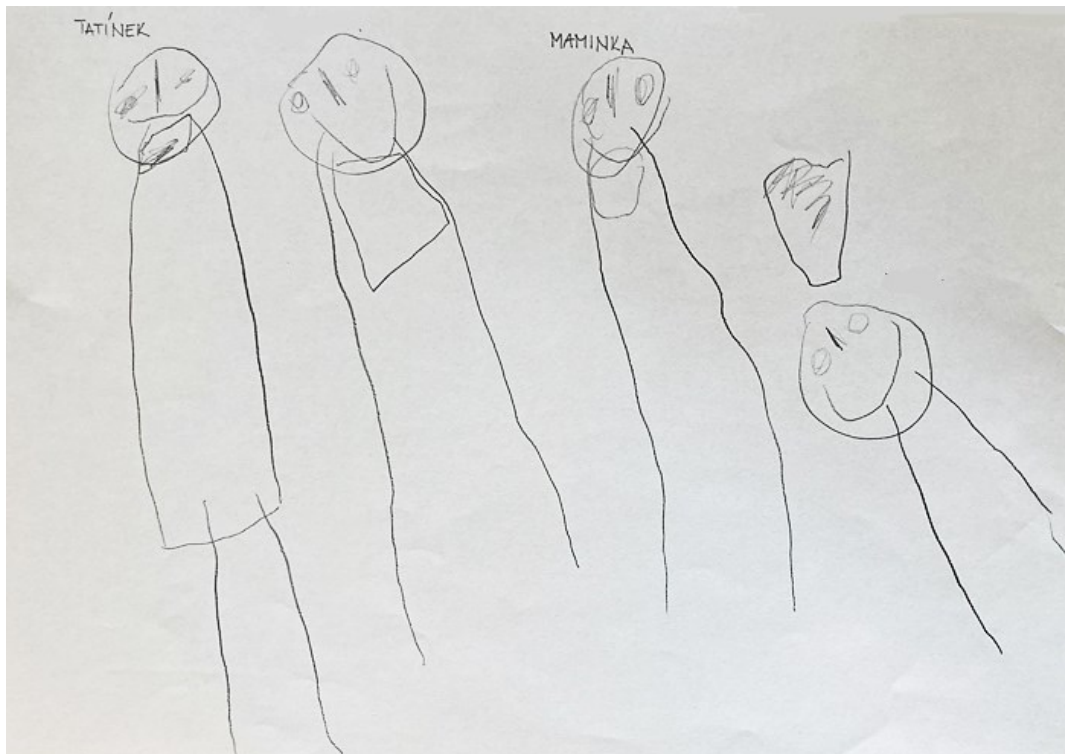


Obrázek 21: Kresba rodiny na oblíbeném místě, r. 2024; fáze symbolické kresby

Chlapec svoji rodinu nakreslil venku na nespécifickém místě. Rodina stojí na trávě, kolem ní je vyobrazena modrá obloha, kterou chlapec vybarvil různými směry a třemi odstíny modré barvy. Rozdělení papíru na pás země a nebe je charakteristickým znakem intelektuálního horizontu. Uprostřed oblohy se nachází dva mraky, které chlapec přebarvil a vidíme tak jen lehké obrysy. Pravý roh je vybarven žlutě, zakreslen jako slunce. Postavy mají nakreslenou hlavu ve velikosti přiměřené tělu. Na ní zakreslil sobě a otci krátké čárky jako vlasy, opět se jedná o grafický automatismus. Sestrám a matce zakreslil vlasy delší a barevné. Uši tenkrát na hlavě nenakreslil. Obličej obsahuje všechny patřičné detaily. Trup je navázán přímo s hlavou. Zpočátku chlapec nakreslil postavám kruhový trup, který pak po vybarvení zvětšil a udělal z něj hranatý tvar. Ve spodní straně vychází tenké čáry jako nohy. Postavy mají také zakreslené rozpažené ruce, zobrazené tenkou čarou ve tvaru kříže. Zkřížení vertikálních a horizontálních čar má znázornit prsty na ruce.

## 5.8 Interpretace kreseb dítě 8

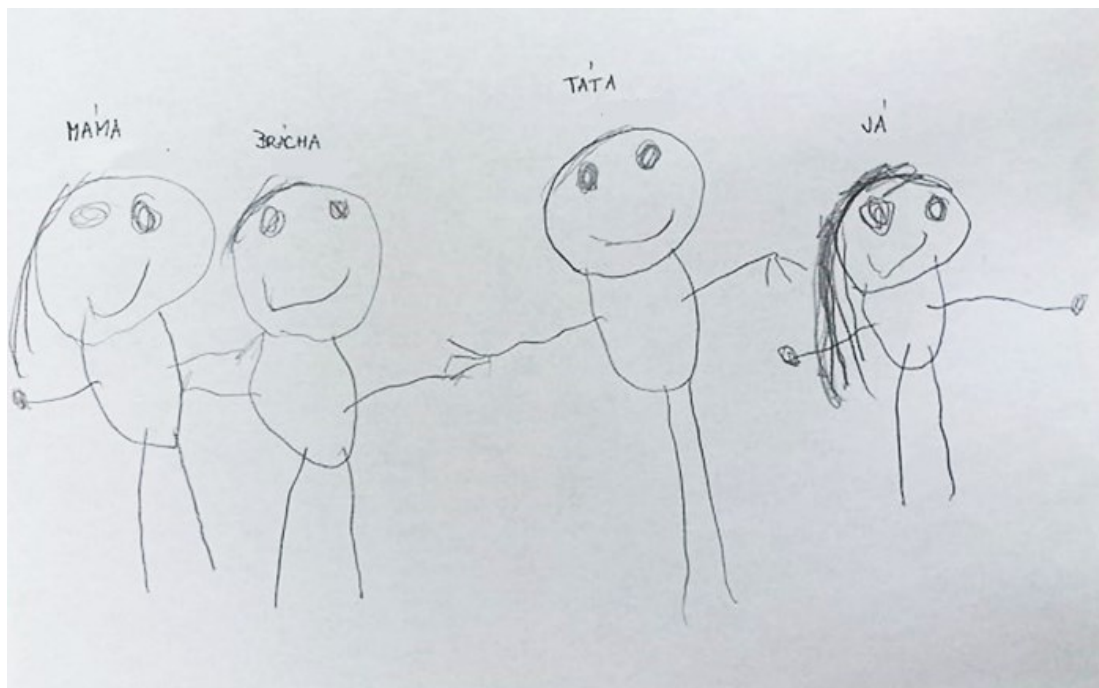
### Kresba 1 – 3 roky 10 měsíců



Obrázek 22: Kresba rodiny, r. 2021; presymbolická fáze

Ve své kresbě rodiny nakreslila dívka otce, bratra, matku a sebe. U postavy vlevo vidíme již první naznačení trupu, který je na konci uzavřený, a vystupují z něj dvě tenké čáry představující nohy. Naznačení trupu lze pozorovat i u postavy vedle ní, nohy jsou však připojeny k hlavě. Kresby vpravo jsou typickými ukázkami hlavonožce. Nohy zakreslené dvěma dlouhými čáry vycházejí přímo z hlavy. Linie nohou, respektive prostor mezi nimi je také náznakem otevřeného trupu. Vyobrazené postavy mají zakreslený obličej a v něm potřebné detaily, tedy oči i ústa a nos. Naopak jim na hlavě chybí zobrazené uši a vlasy. Postavy mají zakreslené tenkými čárami pouze dolní končetiny.

## Kresba 2 – 5 let 2 měsíce



Obrázek 23: Kresba rodiny, r. 2023; přechod na symbolickou úroveň

Dívka ve své kresbě za členy rodiny zakreslila matku, bratra, otce a sebe zobrazila jako nejmenšího člena z rodiny. Oproti minulé kresbě členové rodiny nevypadají již jako hlavonožci ale jako postavy. Postavy se skládají z oválného trupu, který je spojený s hlavou. Hlava postav je pokryta vlasy, přičemž dívka zakreslila sobě i matce vlasy delší. V obličejích mají postavy znázorněny oči i ústa, nos jim pro změnu chybí. Z trupu vychází rozpažené ruce s prsty, ty jsou vyznačené čárkami nebo kolečky a ze spodní části pak nohy zakreslené tenkými čárami.

## Kresba 3 – 6 let 3 měsíce

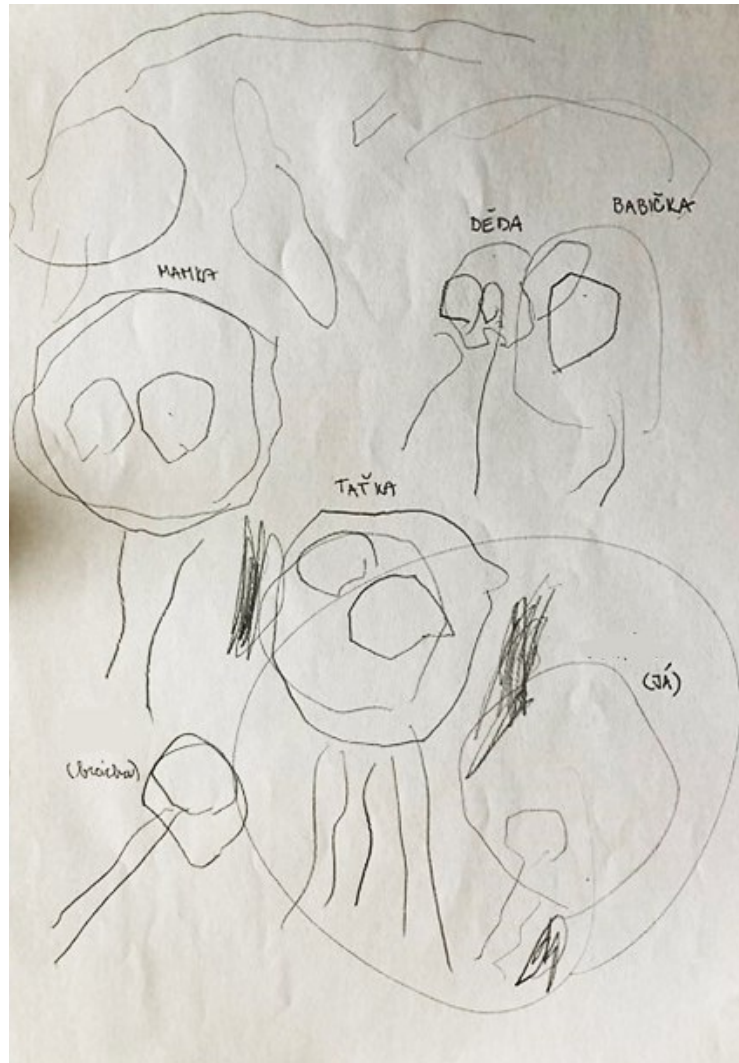


Obrázek 24: Kresba rodiny na oblíbeném místě, r. 2024; fáze symbolické kresby

Svoji rodinu nakreslila dívka na společné dovolené v Thajsku. Nakreslila je v moři, ve kterém s rodinou koupali každý den, přičemž se postavy usmívají a mávají. Moře dívka zobrazila jako vlny a vybarvila jej modrou barvou. Nad postavami je nakresleno v levém rohu slunce s obličejem, což je znakem personifikace a obrys mraku. Dívka tak rozdělila papír na pás nebe a moře jak je tomu u intelektuálního horizontu. Trup postav je hranatého tvaru, zakreslen nad hladinou moře. Lze si všimnout, že postavy mají ponořené ve vodě jen holé nohy. Ty zobrazila tenkými čarami s chybějícími chodidly či prsty na konci. Výšku postav odpovídá skutečnosti, což můžeme vypožorovat především u postavy dívky, která je ve vodě ponořená ve vodě až po pas. Na trupu mají postavy znázorněno oblečení, dívka jej označila za plavky. Plavky nakreslila v barvách, jež měli na dovolené. Postavám dívka zakreslila v obličejích tečkami oči, dále pak ústa i nos, ten však u bratra a matky nezakreslila. Na hlavě jim nechybí ani vlasy, které dívka vybarvila na základě reality. Ruce postav jsou zobrazeny tenkými čáry s náznaky prstů, které vypadají jako palcové rukavice.

## 5.9 Interpretace kreseb dítě 9

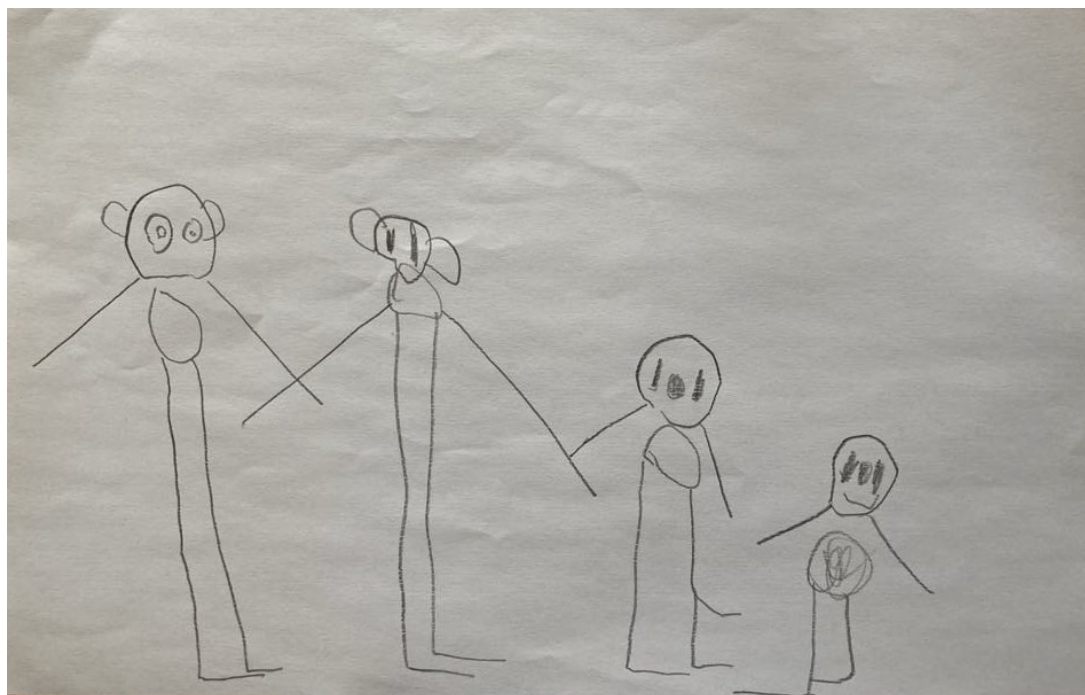
### Kresba 1 – 3 roky 4 měsíce



Obrázek 25: Kresba rodiny, r. 2021; presymbolická fáze

Chlapec ve své kresbě zakreslil matku, otce, bratra, sebe včetně babičky a dědečka. Členy rodiny zobrazil jako hlavonožce, ti jsou považováni za základní schéma lidské postavy. V kresbě si lze všimnout kruhových útvarů představujících hlavu a zároveň i tělo jednotlivých členů. V nich jsou umístěné menší kruhové útvary zobrazující oči, které slouží pro znázornění obličeje. Ze spodní části těchto útvarů vychází dvě až čtyři tenké čáry zobrazující dolní končetiny. Kresba je doplněna o další ovály či kruhy, v jednom z nich je zakreslena i postava chlapce a otce, u kterých se nachází i zvýrazněné shluky čar. Horní část kresby je také doplněna o jisté tvary spolu s tenkými čárami.

## Kresba 2 – 4 roky 7 měsíců



Obrázek 26: Kresba rodiny, r. 2023; přechod na symbolickou úroveň

Ve své kresbě chlapec zobrazil členy rodiny jako postavy. Zleva zakreslil otce, matku, bratra a sebe jak nejmenšího člena z rodiny. Prarodiče již nezakreslil. Postavy mají zakreslenou hlavu s prvky obličeje, oči jsou znázorněny kruhy nebo čárkami. Sobě a bratrovi chlapec znázornil i nos. Svůj obličej vykreslil o něco detailněji i s úst. Rodičům pro změnu na hlavě nakreslil uši. Trup postav tvoří ovál, který je připojen k hlavě, u otce je trup volný. Nohy jsou zakresleny tenkými dlouhými čarami. K nim jsou ve spod, do pravého úhlu zakresleny krátké čárky znázorňující chodidla, které vybočují do stran. Pravý úhel značí znak R- princip. Zároveň jsou postavy zakresleny ze smíšeného profilu, kdy jejich nohy jsou nakresleny právě ze strany, ale tělo s obličejem zepředu. Ruce jsou znázorněny tenkými čarami, které vychází postavám přímo z hlavy, matce však ruce vychází z trupu. U zakreslení postav si lze všimnout jistého naklonění, jednalo by se o znak grafoidismu, kdy dítě naklání postavy směrem, kterým v budoucnu bude psát.

## Kresba 3 – 5 let 8 měsíců



Obrázek 27: Kresba rodiny na oblíbeném místě, r. 2024; fáze symbolické kresby

Chlapec svoji rodinu nakreslil u nich doma, kde tráví nejvíce času. Chlapec zprava zakreslil sebe, bratra, otce a matku. Postavy jsou nakresleny uvnitř domu, ve skutečnosti bychom je přes stěny domu ale neviděli, zde tedy zaznamenáváme znak transparentnosti tzv. „rentgenové vidění“. Dům je detailně zobrazen, uprostřed má zakresleny hnědé dveře, stěna domu je vybarvena zelenou barvou a spodní část černou. Na střeše jsou zakresleny dvě okna a komín, ze kterého vystupuje dým. Kolem domu je zakreslena čárkami tráva a modré shluky čar značící mraky. V pravém rohu je znázorněno slunce s paprsky. Postavy mají zakreslenou hlavu, která od trupu není oddělena krkem. Na hlavě mají postavy zakreslené vlasy i uši. Obličej postav má znázorněné všechny detaily tedy oči, nos i ústa. Tělo postav tvoří oválný trup, k němu jsou ve spodní části připojeny nohy. Na jejich konci jsou v pravém úhlu zakresleny krátké čáry znázorňující chodidla, které jsou otočeny směrem vlevo. Opět se zde setkáváme se znakem smíšeného profilu a R – princip. Tělo chlapců bylo překresleno černou pastelkou, při znázornění pozadí a je tak méně viditelné. Postava matky má jako jediná zakreslená i ruce, které vychází z boku trupu. Ruce jsou zakresleny tenkými čarami, které jsou na konci protnuté v pravém úhlu do kříže. Protnutím v kříži se tak na ruce znázornily tři prsty. Celá kresba je vybarvena velmi jemnými tahy.



## 6 SHRNUÍ VÝSLEDKU VÝZKUMU

Hlavním cílem výzkumu bylo analyzovat vývoj kreseb dětí předškolního věku. Do výzkumu bylo zapojeno celkem devět dětí. Po interpretaci a analýze dvaceti sedmi dětských kreseb bude tato kapitola věnována odpovědím na výzkumné otázky, které byly na začátku výzkumu stanoveny. Součástí shrnutí výsledků výzkumu je také diskuze.

### 6.1 Vyhodnocení výzkumných otázek

#### **Jaké znaky a symboly zaznamenáváme v kresbách dítěte předškolního věku?**

Mezi hlavní symboly, které děti ve svých kresbách zakreslovaly, patří samozřejmě samotné zobrazení postav jednotlivých členů rodiny. Nejvíce děti zobrazovaly rodiče, sourozence včetně sebe samých, v některých kresbách zaznamenáváme i zobrazení prarodičů a domácích mazlíčků. Davido (2008) uvádí, že zvířata jsou dětem blízká a proto jsou v dětských kresbách často zobrazovány. Symboly zvířat se však objevovaly pouze v kresbách dětí, které mají zvíře v domácnosti. V kresbách také byly zakreslovány symboly domu, stromu, vody, dále slunce a mraku, u kterých byly zakreslovány prvky obličejů, tedy znak personifikace. Souhlasím s tvrzením Uždila (2022), že tyto symboly se řadí mezi oblíbené, které můžeme zaznamenat v dětských kresbách.

Pokud se zaměříme na další znaky, jedním z nich je znak intelektuálního horizontu, což je rozdělení kreseb na pás země a nebe. Transparentnost se objevovala především u zobrazení oblečení postav a jejich umístění uvnitř domu. Postavy dětí především zakreslovaly důsledně vedle sebe, aniž by se navzájem překrývaly. U některých postav si také můžeme všimnout zobrazení grafoidismu, kdy jsou postavy zakresleny ve směru budoucího písma nebo dále zachycení významu velikosti, přičemž děti zakreslily sebe jako největší postavu bez ohledu na pravdivost skutečnosti. Jak uvádí Hazuková (2022) jedná se zároveň o znak dětského egocentrismu. R-princip se vyznačuje zakreslením objektů do pravého úhlu, v kresbách ho můžeme nalézt u zobrazení horních a dolních končetin postav včetně prstů a chodidel, zakreslení větví stromů nebo dveří, oken či komínu. Těla zvířat jsou typicky zakreslena ze smíšeného profilu, což se shoduje s tvrzením (Vágnerová, 2017), tomu je tak i u některých postav. Posledními znaky, které se v kresbách opakují, jsou grafický automatismus zejména u znázornění vlasů a trávy krátkými čarami a kolorit, zde jde o využití barev v kresbě.

### **Jaké vývojové fáze kresby se objevují ve vybraných dětských kresbách?**

Úvodem lze říci, že téměř všechny fáze kresby popsané Vágnerovou (2017) se objevily ve zkoumaných kresbách.

V kresbách dětí jsem zaznamenala výskyt presymbolické fáze, vyznačuje se zejména, čmáranicemi, kruhovými smyčkami či hlavonožci v kresbě kterou, tuto lze zaznamenat především v prvních kresbách dětí. Ve druhých kresbách se setkáváme zejména s fází přechodu na symbolickou úroveň, v těchto dochází již k zobrazování jednodušších postav. Fáze symbolické kresby je zde charakteristická pro obsahově bohatší kresbu, včetně zakreslování již propracovanějších postav a dalších detailů.

V neposlední řadě nelze opomenout, že fázi přechodu na symbolickou úroveň lze spatřit výjimečně i v prvních kresbách, fází symbolické kresby u druhých kreseb, stejně tak fázi přechodu k vizuálnímu realismu v kresbě třetí. Fáze druhotné schematizace se v kresbách neprojevila.

### **Jaké rozdíly sledujeme v kresbách dívek a chlapců?**

V kresbách 3-4 letých dětí se objevují čmáranice v podobě vertikálních i horizontálních čar, včetně zobrazování kruhových útvarů, což potvrzuje i Vágnerová (2017). Tento jev se objevil především u chlapců, u některých z nich došlo již k náznaku hlavonožce. U dívek tohoto věku se už však začínají objevovat jak kresby hlavonožců tak i postav. U chlapců se kresby postav začínají vyskytovat až ve věku blížící se 5 roku. V rozmezí 5 – 6 let zakreslují děti ve svých kresbách postavám většinou dvoudimenzionální končetiny. Častěji se tento znak objevuje u kreseb dívek než chlapců. Kresby vyhotovené dívkami obsahují detaily, které jsou více propracovanější, než je tomu u kreseb chlapců. Z výzkumu diplomové práce Němcové (2016) tato skutečnost nevyplývá, ba naopak ji vyvrací. Zároveň si lze všimnout, že dívky jsou při vybarvování postav či jiných objektů přesnější.

## ZÁVĚR

Bakalářská práce se zabývala tématem vývoj kresby dítěte předškolního věku. Teoretická část práce byla rozdělena na tři hlavní kapitoly. Na úvod teoretické části se první kapitola věnovala vymezení pojmu jako je vývoj dětské kresby včetně jejího významu, vývojových stádií a byly zde popsány typické symboly a znaky dětské kresby. Druhá kapitola práce se zaměřovala na faktory ovlivňující vývoj a úroveň kresby u dětí, popsány byly nejčastější faktory jako je hrubá a jemná motorika, grafomotorika, lateralita a v neposlední řadě faktory jako zrakové vnímání, pozornost a paměť a prostředí. Ve třetí kapitole jsme se zaměřila na kresbu postavy a její vývoj. Později jsem se v této kapitole zabývala také kresbou rodiny a jejím vývojem.

Praktická část bakalářské práce uvádí kvalitativně orientovaný výzkum, kdy pro sběr dat byla využita metoda analýzy dětských kreseb a polostrukturovaného rozhovoru. Závěr praktické části se věnuje interpretaci výsledků a jejich vyhodnocením. Zabývala jsme se tím, jak se vyvíjí kresba dětí předškolního věku, kdy výsledkem bylo, že se v kresbách dětí objevují typické znaky a symboly, tak jak je popisuje dostupná literatura. Dále jsme se zaměřila na odlišnosti mezi kresbami dívek a chlapců, zde můžeme konstatovat, že se mezi těmito kresbami lze spatřit určitou odlišnost. Ze zkoumaných kreseb, lze říci, že dívky ve svých kresbách znázorňují detaily, které jsou více propracované, také vybarvování jednotlivých objektů je přesnější, než je tomu u chlapců téhož věku. Také bylo zjištěno, jaké vývojové fáze lze ve zkoumaných kresbách dětí nalézt, přičemž můžeme konstatovat, že v kresbách můžeme popsat všechny fáze, které byly popsány i v teoretické části práce. Výjimečným zjištěním bylo, že jednotlivé fáze se v konkrétních případech prolínaly i do dřívějšího věkového období dítěte, než jak danou vývojovou fázi uvádí ve vztahu k věku literatura.

Samotný vývoj kresby závisí na mnoha faktorech, některé z nich byly uvedeny v teoretické části této práce a třeba je ve výsledcích výzkumu zohlednit. Z mého pohledu je zakládání dětských kreseb do diagnostického portfolia podstatné a mohou o dítěti mnohé vypovědět. Učitelé mateřských škol na nich mohou zaznamenávat pokroky dítěte tak i úroveň vývoje jemné motoriky a spousty dalšího. Pokračování této práce by mohlo spočívat v tom, že se budu zabývat průběhem kresby, zaměřeným na jemnou motoriku a grafomotoriku dítěte.

**SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY**

- Bednářová, J., & Šmardová, V. (2015). *Diagnostika dítěte předškolního věku: co by dítě mělo umět ve věku od 3 do 6 let* (2. díl). Edika.
- Bednářová, J., & Šmardová, V. (2021). *Rozvoj grafomotoriky. Jak rozvíjet kreslení a psaní*. Edika
- Bednářová, J., & Šmardová, V. (2022). *Diagnostika dítěte předškolního věku: co by dítě mělo umět ve věku od 3 do 6 let* (2. díl). Edika.
- Cognet, G. (2013). *Kresba jako diagnostický nástroj*. Portál.
- Davido, R. (2008). *Kresba jako nástroj poznání dítěte* (2. vyd.). Portál.
- Doležalová, J. (2016). *Rozvoj grafomotoriky v projektech* (2. vyd.). Portál.
- Hazuková, H. (2022). *Výtvarné činnosti v předškolním vzdělávání* (2. vyd.). Raabe.
- Hazuková, H., & Šamšula, P. (2005). *Didaktika výtvarné výchovy I*. Univerzita Karlova.
- Matthews, J. (1999). *The art of childhood and adolescence*. Falmer press.
- Matthews, J., Bruce, T. (Ed.). (2003). *Drawing and painting: children and visual representation* (2nd ed.). SAGE.
- Němcová, H. (2016). *Analýza kresby lidské postavy u dětí na konci předškolního věku*. [Diplomová práce, Masarykova Univerzita v Brně].  
[https://is.muni.cz/th/267124/pedf\\_m/Diplomova\\_prace.pdf](https://is.muni.cz/th/267124/pedf_m/Diplomova_prace.pdf)
- Průcha, J., Walterová, E., & Mareš, J. (2013). *Pedagogický slovník* (7., aktualiz. a rozš. vyd). Portál.
- Pugnerová, M., & Plevová, I. (2022). *Dětský výtvarný projev: v pedagogické praxi*. Grada.
- Skutil, M. (2011). *Základy pedagogicko-psychologického výzkumu pro studenty učitelství*. Portál.
- Stadlerová, H., Novotná, P., Ovčáčková, J., Sommerová, M., & Strouhalová, M. (2020). *Uměním tě proměním: výtvarné činnosti a jejich přínos preprimárnímu vzdělávání*. Masarykova univerzita.
- Svoboda, M., Krejčířová, D., & Vágnerová, M. (2015). *Psychodiagnostika dětí a dospívajících* (3. vyd.). Portál.
- Šupšáková, B. (2013). *Dětský výtvarný projev: od čmáranic k obrazom a ich význam*. Dolis.
- Švaříček, R., & Šedřová, K. (2014). *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách* (2. vyd.). Portál.
- Uždil, J. (2002). *Čáry, klikyháky, paňáci a auta: výtvarný projev a psychický život dítěte*. Portál.

- Vágnerová, M. (2017). *Vývoj dětské kresby a její diagnostické využití*. Raabe.
- Vágnerová, M., & Lisá, L. (2022). *Vývojová psychologie: Dětství a dospívání*. Karolinum.  
<https://www.bookport.cz/AccountSaml/SignIn/?idp=https://shibboleth.utb.cz/idp/shibboleth&returnUrl=/kniha/vyvojova-psychologie-10360/>
- Valachová, D. (2009). *Povedzme to farbami*. Univerzita J.A. Komenského.
- Valachová, D., Tilešová, L., Špačková, R., & Hurdová, E. (2016). *Grafomotorika s krtkem Vítkem. Rozvoj grafomotoriky předškoláků pomocí výtvarných aktivit*. Infra.
- Wilats, J. (2005). *Making sense of children's drawings*. Lawrence Erlbaum.

**SEZNAM OBRÁZKŮ**

Obrázek 1: Kresba rodiny, r. 2021; přechod na symbolickou úroveň .....	38
Obrázek 2: Kresba rodiny, r. 2023; fáze symbolické kresby .....	39
Obrázek 3: Kresba rodiny na oblíbeném místě, r. 2024; přechod k vizuálnímu realismu...	40
Obrázek 4: Kresba rodiny, r. 2021; presymbolická fáze .....	41
Obrázek 5: Kresba rodiny, r. 2023; přechod na symbolickou úroveň .....	42
Obrázek 6: Kresba rodiny na oblíbeném místě, r. 2024; fáze symbolické kresby.....	43
Obrázek 7: Kresba rodiny, r. 2021; presymbolická fáze .....	44
Obrázek 8: Kresba rodiny, r. 2023; přechod na symbolickou úroveň .....	45
Obrázek 9: Kresba rodiny na oblíbeném místě; r. 2024; fáze symbolické kresby .....	46
Obrázek 10: Kresba rodiny, r. 2021; presymbolická fáze .....	47
Obrázek 11: Kresba rodiny, r. 2023; přechod na symbolickou úroveň .....	48
Obrázek 12: Kresba rodiny na oblíbeném místě, r. 2024; fáze symbolické kresby.....	49
Obrázek 13: Kresba rodiny, r. 2021; presymbolická fáze .....	50
Obrázek 14: Kresba rodiny, r. 2023; přechod na symbolickou úroveň .....	51
Obrázek 15: Kresba rodiny na oblíbeném místě, r. 2024; fáze symbolické kresby.....	52
Obrázek 16: Kresba rodiny, r. 2021; přechod na symbolickou úroveň .....	53
Obrázek 17: Kresba rodiny, r. 2023; fáze symbolické kresby .....	54
Obrázek 18: Kresba rodiny na oblíbeném místě, r. 2024; fáze symbolické kresby.....	55
Obrázek 19: Kresba rodiny, r. 2022; presymbolická fáze .....	56
Obrázek 20: Kresba rodiny, r. 2023; přechod na symbolickou úroveň .....	57
Obrázek 21: Kresba rodiny na oblíbeném místě, r. 2024; fáze symbolické kresby.....	58
Obrázek 22: Kresba rodiny, r. 2021; presymbolická fáze .....	59
Obrázek 23: Kresba rodiny, r. 2023; přechod na symbolickou úroveň .....	60
Obrázek 24: Kresba rodiny na oblíbeném místě, r. 2024; fáze symbolické kresby .....	61
Obrázek 25: Kresba rodiny, r. 2021; presymbolická fáze .....	62
Obrázek 26: Kresba rodiny, r. 2023; přechod na symbolickou úroveň .....	63
Obrázek 27: Kresba rodiny na oblíbeném místě, r. 2024; fáze symbolické kresby.....	64

## SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P I: Otázky k polostrukturovanému rozhovoru

Příloha P II: Informovaný souhlas

## **PŘÍLOHA P I: OTÁZKY K POLOSTRUKTUROVANÉMU ROZHOVORU**

1. **Námět:** Co za obrázek jsi nakreslil?
2. **Členové rodiny:** Koho jsi nakreslil? / Kdo je na obrázku?
3. **Místo:** Kde jsi nakreslil svou rodinu? Proč si ji zde nakreslil?
4. **Symboly:** Co jsi nakreslil? / Co je to? / Proč jsi to zakreslil?



## PŘÍLOHA P II: INFORMOVANÝ SOUHLAS

Vážení rodiče,

Jmenuji se Zuzana Bednářová a studuji 3. ročník v oboru Učitelství pro mateřské školy na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně. V rámci své bakalářské práce zkoumám **Vývoj kresby dítěte předškolního věku**.

Můj výzkum se skládá ze dvou částí. První se věnuje rozboru kreseb, které dítě nakreslilo ve svých 3 - 4 letech - tyto kresby by mi byly poskytnuty od mateřské školy z diagnostického portfolia, do kterého se kresby dětí zakládají. Ve druhé části by mi dítě nakreslilo kresbu dle zadání a dále bych s ním vedla krátký polostrukturovaný rozhovor, o tom, co ve své kresbě nakreslilo.

Ve své bakalářské práci bych následně použila ukázky kreseb doplněné o poznámky z rozhovoru. Všechny získané údaje budou zcela anonymní a budou sloužit jen pro účely mé práce. V rámci etických norem je důležité mít informovaný souhlas rodičů. Tímto bych Vás tedy chtěla požádat o svolení účasti dítěte v mém výzkumu. Svůj souhlas, prosím, potvrďte podpisem.

Děkuji předem za Vaši ochotu.

Bednářová Zuzana

Jméno a příjmení dítěte:.....

Podpis zákonného zástupce:.....